

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

G. van den Brink, Veenendaal

De Here, Here-zeggers

(Matt. 7,21-23)

Onlangs uitte minister-president Lubbers zich kritisch over lieden die hij aanduidde als 'Here, Here-zeggers'. Daarover zijn hem vragen gesteld. De zaak waarom het ging laat ik hier rusten. Bij de lezing van Matteüs 7 trof het me dat de Here Jezus zegt, dat het er 'VELEN' zijn. Het schokkende is dat deze christenen voor 100% orthodox zijn. Ze belijden de waarheid over de persoon van Jezus Christus. Hij is inderdaad de Here, Here. Desondanks worden zij afgewezen als 'werkers der ongerechtigheid'. Dat is een ontzaglijk hard oordeel. Het komt uit psalm 6. Daar gaat het over broedermoordenaars. De vraag is: kunnen ware profeten broedermoordenaars zijn? Zijn ze er zelfs in groten getale? De Heer geeft drie krasse voorbeelden.

Er zijn er die op die dag zeggen: *Here, Here, hebben we niet in uw naam geprofeteerd?* En de Heer zal het niet ontkennen. Deze profeten zijn gevierde predikers geweest. Alom geachte en gevierde kanselredenaars, die met gloed en verve de oude waarheid hebben verkondigd en de gemeente hebben doen zingen van ontferming en verlossing door het bloed van Golgotha. Toch worden ze afgewezen. Hoe is dat nu mogelijk?

Er zullen er zijn die zeggen: *Hebben we niet in uw naam boze geesten uitgeworpen?* Ook dat ontkent Jezus niet. Stakkers van mensen kronkelen aan hun voeten, met schuim op de lippen. De profeten vatten hen bij de hand en onder het uitspreken van de machtswoorden: „Boze geest, in de naam van Jezus beveel ik u, ga uit van hem en kom niet weer in hem”, drijven ze de boze geest uit en de bezetene staat daar, gezond en goed bij zijn verstand. Moeten zulke machtige mannen nu uitgewezen worden? Wat hebben ze misdaan?

En er zullen zijn, die in de naam van Jezus grote krachten hebben gedaan. Misschien hebben ze kankergezwellen laten verdwijnen in de naam van Jezus. Jezus ontkent het niet. Toch worden ze afgewezen. Hoe is dat nu mogelijk? Hoe kunnen vrome mannen zo slecht en bedorven zijn? Hoe steekt dat psychologisch in elkaar? Kan ik dat begrijpen? Hadden die mannen kunnen weten dat ze zichzelf bedro-

gen? Zou hun lot ook mij kunnen treffen?

Deze vragen klemmen te meer, als we letten op de enorme teleurstelling die zich van deze profeten meester maakt, als de Heer hen afwijst. Ze zijn het met het oordeel van de grote scheidsrechter niet eens. Ze zeggen: „Uw waarneming is niet in orde. Want hebben we niet... enz.”.

Precies zo gaat het in het beeldverhaal van Mt. 25 als de rechter de schapen rechts en de bokken links van zich zet. Dan vragen de bokken: „Maar wanneer is dat dan gebeurd dat we u naakt hebben gezien en hebben u niet gekleed? En in de gevangenis en hebben u niet opgezocht?” U hoort de diepe teleurstelling in hun stem. Als ze nu ergens op gerekend hadden, dan niet dat! Dat ZIJ zouden worden afgewezen is in hun hoofd niet opgekomen!! Geen seconde.

Dat is een angstige situatie. Ouderwetse mensen hebben het dan over met een ingebeelde hemel naar de hel gaan. Zou dat ook mij kunnen overkomen?

En zijn het er echt 'velen' die dat oordeel zal treffen?

Het antwoord is niet moeilijk te geven. Het zit daarop vast dat alles wat met vroomheid en religie te maken heeft, doodgevaarlijk gaat worden als die vrome zaken onze hobby, onze onheilge hartstocht worden.

Neem de heilige godgeleerdheid. Stel een professor is voor 100% orthodox. Hij schrijft fantastische commentaren en wordt door ieder in de kerk hemelhoog geprezen. Maar de gereformeerde theologie wordt zijn genot. Evenals de lof die hij daarop oogst. Dan is het ongeluk gebeurd: hij heeft het grote gebod overtreden: hij heeft de Here niet liefgehad boven alles en zijn naaste niet als zichzelf. En wordt huichelaar en corrupt. Neem de dominee. Als het hem gegeven wordt, de waarheid Gods kristalhelder uiteen te zetten, als de hoorders aan zijn lippen hangen, en het voor hem een sensatie wordt op te treden, als zelfs het brengen van een dooernstige boodschap hem een stuk genot bezorgt,... is het onheil geschied. Hij heeft het grote gebod overtreden. Hij kan nu zo maar

mensenmoorder worden, en valt onder de dreiging van Openb. 2, 4, 5: *U hebt uw eerste liefde verlaten. Gedenk van welke hoogte gij gevallen zijt!* Neem geloof, kerk en belijdenis. Als geloof echt geloof is, vergeet het zichzelf en Christus wordt alles. Maar als geloof aandacht krijgt voor zichzelf en zegt: „Ik geloof; ik ben best blij met mijn geloof; het geeft me zekerheid dat ik geloof; het zit met mij stellig goed!”... dan is het weer gebeurd. Of als de kerk op een subtiele, ondergrondse manier, (meer dan) tevreden wordt met zichzelf: „Wij zijn kerk; wij zijn orthodox; wij handhaven de ware belijdenis; het kan bij ons niet meer stuk!”... dan heeft het onheil zich voltrokken. Corruptie is dan onontkoombaar.

Paulus brengt het zelfbedrog waarom

37e jaargang – nr. 19
10 september 1993

In dit nummer

- 327 A. v.d. Dussen
Gereformeerd en evangelisch: kiezen of delen (5)
- 330 H. Algra, Den Helder
Jeugdwerk in een supermarkt-cultuur (3)
- 332 P.J. van Kampen
Christen en Kunst (2)
- 334 H.J. van der Kwast
Gereformeerd appèl
- 336 M.R. van den Berg
Verzocht in de woestijn
- 341 F. van Egmond
Toerusten tot dienstbetoon



Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476.
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

het hier gaat vlijmscherp onder woorden als hij in 1 Kor. 13 zegt: Het is mogelijk, dat u, gevierde prediker, het evangelie onder woorden brengt met de stem van mensen en engelen (geweldig is niet mogelijk!), maar dat u de liefde niet hebt. Dan bent u een dreunende gong, een schetterende cimbaal.

Het is mogelijk dat u, geleerde professor, alle diepten doorgrondt en alles weet wat te weten is, maar dat u de liefde niet hebt. Dan bent u waardeeloos. En u, charismaticus, misschien hebt u zo'n machtig geloof, dat u bergen verzet (en wie weet: gezwellen laat verdwijnen!), maar u hebt de liefde niet. Dan bent u niets. En jij hulpverlener (wat is het fijn dat er zoveel hulpverleners zijn!), het is mogelijk dat je alles wat je hebt aan de armen geeft en dat je zelfs je lichaam overgeeft om verbrand te worden (je verteert je krachten in de dienst aan de naaste), maar... het is je hobby geworden... je hebt de liefde niet. Dan ben je waardeloos.

Een mens kan weten of het zo met

hem staat. Judas is na de uitzending van de discipelen juichend bij Jezus teruggekomen met de kreet: „Ook de boze geesten waren ons onderworpen” (Lc. 10,17), maar hij had kunnen weten dat het hem te doen was om gelding en geld.

Dus moet ik, de dominee, mezelf voortdurend kritisch onder de loupe nemen (zelfonderzoek heet dat) en mezelf oprecht afvragen: „Waarom doe ik het? Heb ik de gemeente nog echt lief? Zou ik me ook zo inspannen als de dood er op stond? Als ik geen enkel honorarium ontving? Als de bijval ontbrak?” De werkers bij de christelijke radio en TV moeten zich telkens afvragen: „Zou ik me ook zo inspannen, als ik niet op de buis kwam, en geen fantastische carrière kon maken bij de omroep? Heb ik de gemeente en de Here Jezus echt lief? Hoor ik nog tot de reinen van hart en bid ik om het steeds meer te mogen worden?” Dit zelfonderzoek dringt. Want 'Here, Here-zeggers' zijn er velen, zegt Jezus.

Cursuswijzer

De Evangelische Hogeschool organiseert onder de naam EH-Zaterdag Academie, leerzame en praktische cursussen en seminars. De een- of meerdaagse bijeenkomsten worden gehouden in het EH-gebouw te Amersfoort (Drentsestraat 1), in principe op zaterdag van 10.00 tot 14.00 uur.

Cursus

Wetenschapsleer en Wereldbeschouwing

Een inleiding tot de wetenschapsleer in het kader van een christelijke wereldbeschouwing.

Korte inhoud:

- 1^e studiedag: Wat is wetenschapsleer?
2^e studiedag: Wat is een wereldbeschouwing?
3^e studiedag: Paradigma en wetenschap
4^e studiedag: Biblicisme en sciënticisme.

Bestemd voor: alle geïnteresseerden in vragen rondom wetenschap.

Docent: Prof. dr. W. Ouweneel

Kosten: f 180,-

Cursusdata: 9 en 16 oktober, 27 november en 4 december 1993



Ja, ik schrijf mij in voor de cursus Wetenschapsleer

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Plaats: _____



Daar wordt u wijzer van.



evangelische hogeschool

Bon opsturen naar:
EH, Antwoordnummer 151
3800 VB Amersfoort



A. v.d. Dussen, Eindhoven

Gereformeerd en evangelisch: kiezen of delen? (5)

Heiliging en groei

Een laatste punt tenslotte, waarop de gedachtenvorming van evangelische christenen kan worden bijgesteld vanuit de reformatische theologie, betreft hun nadruk op heiliging en groei. Op zichzelf is het te waarderen dat zij aandacht vragen voor de voortgang van het christelijk leven. In het Nieuwe Testament wordt het als iets vanzelfsprekends gezien, dat christenen "opwassen in de genade en in de kennis van onze Heer en Heiland, Jezus Christus" (II Petrus 3:18). Christen-zijn is een proces van steeds voortgaande vernieuwing en verdieping. Het is volkomen terecht, dat evangelischen zich verzetten tegen een statische manier van geloven, waarbij er in wezen geen ontwikkeling is in het christelijk leven, maar stilstand. Veel evangelische lektuur geeft allerlei praktische wenken voor die ontwikkeling en is daardoor vaak heel stimulerend om te lezen.

Stadia

De vraag is vervolgens, hoe men zich die ontwikkeling precies voorstelt. Hoe ziet dat er nu uit, 'opwassen in de genade en in de kennis van Christus'? Gaat men van lieverlee steeds meer van Christus houden? Wordt men in zijn geloof steeds krachtiger? Is er ook vordering in de strijd tegen de zonde? Wordt men bij stukjes en beetjes al meer een heilige? Bij hun beantwoording van deze vragen neigen veel evangelischen ertoe, om aan te nemen dat er verschillende 'stadia' in het christelijk leven zijn. Het eerste stadium is dat van de bekering: een mens 'geeft zijn hart aan de Heer', breekt met allerlei verkeerde gewoontes, herstelt zoveel mogelijk eerder gemaakte fouten en ontvangt de verzekering van Godswege, dat zijn zonden hem vergeven zijn – hij is gerechtvaardigd! Vervolgens, in het tweede stadium, gaat hij opbouwen: op basis van de rechtvaardiging gaat hij werken aan een leven dat God behaagt, en waarin hij in toenemende mate vrucht draagt. Sommige evangelischen kennen vervolgens nog een derde stadium, dat van de volmaaktheid. Bij nog weer anderen speelt hier de leer van de Pinkstergemeenten doorheen, dat na het stadium van de wedergeboorte het stadium van de doop met de Geest komt. Maar welke varianten men ook kent, steeds is het grondpatroon, dat op de rechtvaardiging de heiliging volgt, en wel in die zin, dat de rechtvaardiging het fundament vormt waarop de eigenlijke bouw kan plaats vinden. In deze visie is de heiliging de zaak waar het om gaat. Gods vrij-spraak van de zondaar, hoe noodzakelijk en onmisbaar ook voor de verlossing, is toch niet meer dan het voorbereidende werk voor de vernieuwing

van een mens. Evangelischen kunnen dan ook korzelig reageren, als reformatische christenen altijd maar weer komen aanzetten met de gedachte van de diepe en onuitroeibare zondigheid van een mens, waarvoor men ootmoedig om vergeving moet vragen. In hun ogen moet men ook een keer van ophouden weten als het om de rechtvaardiging gaat. Een mens moet verder komen: de vrij-spraak voorbij, zich oefenend in het nieuwe leven!

Bijna ongemerkt wordt op deze manier de rechtvaardiging van de goddeloze tot een gebeurtenis die men achter de rug heeft: een gepasseerd station. Maar dat betekent, dat men alle nadruk legt op de daadwerkelijke overwinning van het kwaad. Men legt er zich niet bij neer, dat de oude mens voortdurend de kop opsteekt: de nieuwe mens moet en zal gestalte krijgen. In de praktijk komt dat echter vaak neer op een geweldige verdringing van de zonde. Met grote wilskracht drukt men alle verkeerde neigingen de kop in, en presteert men zichzelf tot blijdschap, liefde enzovoorts. Het is duidelijk dat enorme krampachtigheid het gevolg kan zijn.

Ontspannen

Gelet op deze wettische vervorming van het christen-zijn is het een verwikkeling om de rechtvaardiging van de goddeloze te mogen ervaren als een van die barmhartigheden van God, die elke morgen nieuw zijn (vgl. Klaagliederen 3:22,23). Want dat is de grote ontdekking van de Reformatie geweest: ons behoud ligt daarin, dat ons leven van het begin tot het eind omvat wordt door Gods onverdiende vrij-spraak. Nooit hebben wij de rechtvaardiging van de goddeloze achter ons, als een gepasseerd station; zij welft zich integendeel als een koepel over ons leven. Dag aan dag vallen wij terug op het offer van Jezus Christus. Er komt geen fase, dat wij de oude mens zodanig in bedwang kunnen en moeten hebben, dat wij ons bij God er niet meer voor te behoeven verontschuldigen dat hij de kop opsteekt. Integendeel: het stadium van de vrij-spraak van de zondaar raakt nooit achterhaald. Hoezeer wij ons ook kunnen ontwikkelen als oprechte christenen – wij blijven afhankelijk van het wonder, dat God om Christus' wil voorbij ziet aan al onze verkeerde impulsen. Ook wanneer ons leven voltooid zal zijn en we mogen terugzien op groei in het christelijk leven, zullen wij Gods beoordeling van ons leven slechts in Christus goed kunnen doorstaan. Het stadium van de recht-

vaardiging wordt niet afgelost door dat van de heiliging; wij zijn gelijktijdig zondaar en heilige, 'simul justus et peccator' (Luther).

Deze benadering kan de ontspanning teweeg brengen, die een mens in zijn christen-zijn zo hard nodig heeft. Zij neemt namelijk de zonde in al haar taaheid en diepte serieus. Hier is geen verdringing meer nodig; hier kan een mens onbevreesd de afgrond van zijn eigen hart in kijken. Steeds weer blijkt, dat de reformatische leer van de zonde, zoals die door Calvijn maar ook door Luther ontworpen is, zo werkelijkheidsgetrouw is. Want wat vallen mensen vaak tegen, en wat vallen kerken vaak tegen. Heel wat evangelische christenen zijn daar in de loop van hun leven achtergekomen, hetgeen hen niet zelden zwaar gedesillusioneerd achter liet. Ogenscheinlijk vergevorderde christenen vielen in tijden van crisis door de mand als onvervalste zondaren; gemeenten die doorgingen voor bolwerken van Geestelijkheid bleken intern vergiftigd te zijn door ordinare vleselijkheid. Wie geleerd heeft de rechtvaardiging van de goddeloze als een fundament te beschouwen, waarop het christelijk leven elke dag opnieuw vanaf de grond moet worden opgebouwd, overleeft zulke teleurstellingen. Die is niet uit het veld geslagen, wanneer zijn oude mens nog springlevend blijkt te zijn. Die prijst God, omdat Hij ons dag aan dag draagt door het woord van zijn onverdiende vrij-spraak. Die zoekt zijn kracht niet in zijn groei, maar in Gods genade.

En de groei dan?

Maar waar blijft op deze manier dan het gelijk van de evangelischen? Slaat deze reformatische denkwijze niet alle animo om te strijden tegen de zonde dood? Is dit niet een al te goedkope kapitulatie voor de oude mens? Waar blijft hier het geloof in de opstanding en in de Heilige Geest? Men kan in deze vragen de oppositie herkennen die Paulus met zijn evangelie van de rechtvaardiging van de goddeloze opriep: "Mogen wij bij de zonde blijven, opdat de genade toeneeme?" (Romeinen 6:1) Met Paulus heeft ook de Reformatie geantwoord: "Volstrekt niet!" Zelfs een man als Luther, die nog sterker dan Calvijn hamerde op de rechtvaardiging, heeft de gelovigen aangesproken op de strijd tegen de zonde en het doen van goede werken. Maar voor Luther was dan ook het geheim van het christelijk leven, dat de groei juist daarin bestaat dat een mens zich al meer en al intenser vastgrijpt aan Gods vrij-spraak. Voor Lu-



ther stond vast, dat werkelijke levensheiliging alleen mogelijk is, wanneer een mens radikaal met zijn zelfhandhaving breekt en leert leven van genade. Sterker nog: hij achtte de zonde eerst dan overwonnen, als men niet langer de illusie had de rechtvaardiging achter zich te kunnen laten. Dat klinkt wat theoretisch, maar in de praktijk is het toch heel herkenbaar. Wie zijn doorgaans de prettigste mensen in onze omgeving? Zijn het niet diegenen, die zichzelf als zondaren kennen en zich niets verbeelden? Bewijzen niet zij aan anderen de grootste barmhartigheid, die weten wat het is om zélf dag aan dag teruggeworpen te worden op Gods barmhartigheid? En hebben niet omgekeerd die mensen, die zo ver gevorderd zijn in hun christelijk leven dat de zondaar in hen bijkans verdwenen lijkt, onwillekeurig een hoogmoedige uitstraling? Het zou wel eens kunnen zijn, dat Luther ook in psychologisch opzicht groot gelijk heeft: dat diegene het heiligst is, die beter dan anderen weet wat het is om konstant te leven uit de rechtvaardiging.

Kortom: de evangelischen vragen terecht aandacht voor heiliging en groei. Maar als het gaat om de concrete invulling van die groei, kennen zij lang niet altijd de centrale plaats toe aan de rechtvaardiging. Daardoor lopen zij gevaar, van het christelijk geloof toch weer een 'kwaliteits-godsdienst' te maken, met alle krampachtigheid en teleurstellingen van dien. Ook hier weer heeft het daarom zin, te rade te gaan bij de juist op dit punt diep doordachte reformatische theologie.



Boekbespreking

Herstel bevordert of belemmert?/ Welke kerk ging stuk?

Ds. J.M. Goedhart – Herstel bevordert of belemmert? Noodzakelijke reactie op 'Een kerk ging stuk'. Dr. W.G. de Vries – Welke kerk ging stuk? Nogmaals: de Vrijmaking in het vuur.

Vorig jaar verscheen het boek 'Een kerk ging stuk', geschreven door ds. G. van den Brink en ds. H.J. van der Kwast. In nr. 19 heb ik er toen enige woorden aan gewijd en Pieter van Kampen publiceerde een interview met de auteurs (nr. 23). In hun boek reageerden de predikanten ook op het in 1990 verschenen cahier van W.G. de Vries, 'De Vrijmaking in het vuur'. Hij beschrijft daarin het ontstaan van de Ned. Geref. Kerken in de jaren zestig. Hij geeft zijn kijk op de tragische gebeurtenissen die leidden tot de buitenverbandstelling van een heel aantal vrijgemaakte kerken. Van den Brink en Van der Kwast stellen hun visie daar tegenover. En alleen al uit deze twee boeken blijkt het objectief beschrijven van wat er gebeurd is uiterst moeilijk te zijn. Je zou denken: genoeg over het verleden. Het kan nu eenmaal, dat je verschillend aankijkt tegen oorzaken van de breuk. Maar zo niet de vrijgemaakte predikanten Goedhart en De Vries. Beiden reageren op het boek van Van den Brink/Van der Kwast. De laatste zin van dat boek luidt: „Het is onze bede en wens dat ons werk onder Gods zegen mag bijdragen aan een beter verstaan van wat ons heeft bewogen.” Pijnlijk is het om te merken dat hier twee werelden tegenover elkaar staan, die elkaar niet (willen en/of kunnen) verstaan: de bedoeling van Van den Brink en Van der Kwast, het laten zien dat het de latere 'buitenverbanders' ging om de eenheid van de kerk van Jezus Christus, wordt niet opgepakt door Goedhart en De Vries. 't Is mij niet duidelijk waarom deze auteurs allebei een boekje hebben geschreven. De overlappingsen zijn talloos. Wel wordt zo heel duidelijk hoe van bepaalde vrijgemaakte zijde tegen 'Een kerk ging stuk' wordt aangekeken. Beide boekjes staan vol met het aanwijzen waar volgens de schrijvers Van den Brink en Van der Kwast de feiten onjuist of onvolledig weergegeven. Het zou best kunnen, dat de Ned. Geref. predikanten niet op alle punten volle-

dig en zorgvuldig zijn geweest. Goedhart en De Vries proberen dat in ieder geval aan te tonen. Heel wat zaken echter, die 'Een kerk ging stuk' gedocumenteerd ons voorhoudt, worden door Goedhart en De Vries helemaal of grotendeels genegeerd. Dat maakt hun schrijven niet overtuigend. En daar komt nog iets bij: de toon van de beide boekjes is zo furieus en 'gelijk-hebberig', dat er, behalve een mogelijk gelijk op diverse punten, bij mij een heel ander gevoel blijft hangen. Het gevoel dat de stijl van hun kerkzijn compleet anders is. Ik zal een aantal voorbeelden geven.

Goedhart citeert Van den Brink: „Als je maar goed vrijgemaakt was, je kinderen naar de vrijgemaakte school stuurde, elke letter van de confessie onderschreef en goed 'nee' zei tegen de synodalen, dan kwam je er wel! Die houding! Het was echter niet geoorloofd deze diagnose publiek uit te spreken.” En dan gaat Goedhart hierop in: „Wij voor ons – en we lopen toch al een poosje mee – hebben nooit ergens binnen de kerken gehoord of gelezen, dat je er wel kwam als je maar dit en als je maar dat. Wij hebben ook nooit enige preek gehoord, gelezen of gehouden, waarin gesteld werd, dat je er wel kwam als je je kinderen maar gereformeerd onderwijs liet volgen, als je het Gereformeerd Gezinsblad (later Nederlands Dagblad) maar las, lid van het G.P.V. en het G.M.V. of het G.S.E.V. was en zo.” (p. 23) Waar Van den Brink het heeft over een houding, per definitie iets dat achter concrete handelingen zit, komt Goedhart met concrete zaken, zonder te letten op de houding daarin en daarachter.

Hetzelfde treft me in het geschrift van De Vries. Wanneer er een brief wordt genoemd (van K.C. van Spronsen) met het citaat: „Maar de vrijgemaakte kerken staan en vallen niet met 90.000 zielen, dat kunnen er wat mij betreft ook 70.000 worden of minder...”, dan spreekt 'Een kerk ging stuk' direkt hierna over 'het klimaat'. En wat schrijft De Vries? „Zo schrijft men toch geen kerkgeschiedenis!” (p. 8). Alsof een bepaald klimaat in de kerken niet mag doorklinken in een boek. Wat Van der Kwast en J. Kooiman schrijven over het niet ontvangen van ds. Schoep op de synode van Amersfoort-West (april '67), probeert De Vries op een uiterst formele manier te weerleggen (p. 25).

Ik ben werkelijk geschrokken hoe De Vries in feite reageert op de scheuring. „Tegenover deze mensen van 'de religieuze oppositie' werden onze kerken bewaard bij het Woord. En als er iets stuk ging, dan was het niet bij de kerken die zich hielden aan Schrift en belijdenis, in trouw aan de gereformeerde kerkorde, maar juist bij hen die de weg van het experiment op gingen” (p. 26). En de reactie van Van der Kwast op de beruchte uitspraak van ds. P. Lok („Wil de zaak van Jezus Christus nog een toekomst hebben in ons land, dan zullen degenen, die bij



deze zaak betrokken zijn, elkander voor alles te vinden hebben in de benoeming en waardering van wat er in 1944 in Nederland is geschied binnen de Gereformeerde Kerken") wordt afgedaan met wat K. Schilder ergens eens heeft geschreven (p. 31). Alsof dat het einde van alle tegenspraak is! Grof vind ik de volgende uitspraak van De Vries: „Want de Gereformeerde Kerken dreigden in een chaos van personalisme, individualisme en independentisme onder te gaan. Maar door Gods genade mochten ze het gereformeerde spoor houden. Ze werden wel gehavend, maar gingen niet stuk.” (p.55). Hoe durft en kan iemand dat schrijven!

Wellicht wordt het 'sfeer-verschil' tussen enerzijds 'Een kerk ging stuk' en anderzijds de boekjes die als reactie hierop verschenen met deze zinsneden getypeerd: „... omdat ds. Van der Kwast met allerlei persoonlijke verhalen komt, die er weinig toe doen...” (De Vries, p. 19) en: „Het gaat er toch niet om wat er van Jan, Piet of Klaas persoonlijk te zeggen valt, maar wel, of de uitspraken en handelingen van de synoden in overeenstemming waren met Gods Woord, de belijdenis en de kerkorde. Laat men de Gereformeerde Kerken van na de Vrijmaking daaraan toetsen en blijven toetsen. Dan kunnen heel wat verhalen achterwege blijven.” (id. p. 56). Zulke zinnen, en het is de hele teneur van de beide boekjes, wekken op z'n minst de suggestie dat het allemaal om het 'kerkelijke' gaat, waarbij het persoonlijke daaraan tegengesteld zou zijn en er niet zou toe doen. Dat is een manier van kerk-zijn die ik niet graag zou

overnemen. Ik besef heel goed dat in het leven van gelovigen en van kerken de norm van het Evangelie nogal eens botst met ons gevoel van barmhartigheid, maar de beide schrijvers van de besproken boekjes doen nauwelijks moeite om de indruk te wekken dat dat laatste voor hun visie mede bepalend is.

Dat blijkt wel heel schrijnend uit een citaat uit de Schrift bij De Vries. Onafhankelijk van elkaar hebben ds. H. de Jong en ik gewezen op een kenschetsing van de Ned. Geref. Kerken door De Vries: „een huis dat tegen zichzelf verdeeld is”, met één keer de toevoeging daarbij: „Volgens Christus zal zo'n huis niet kunnen bestaan” (jrg. 34, nr. 17). Volgens De Vries komen we in 'Een kerk ging stuk' vaak tegen: „maar het is toch een predikant met een lange staat van dienst, een vrome man, iemand die met grote trouw de kerk heeft gediend”. En wat schrijft De Vries dan? Het is werkelijk zeer schrijnend. „Maar wat staat er ook al weer in Ezechiël 18:24? Wanneer een rechtvaardige zich afkeert van zijn rechtvaardige wandel ... zal met geen van zijn rechtvaardige daden rekening gehouden worden.” De suggestie die hiervan uitgaat... Ik vind het haast huiveringwekkend dat iemand zoiets denkt, en dat vervolgens nog zwart op wit zet ook.

In zijn Woord Vooraf werden we eigenlijk al gewaarschuwd. Daar schrijft De Vries nl.: „De brandende vraag, die de titel van dit boek oproept, is natuurlijk (!-MJ) meteen: welke kerk ging stuk? De kerk, zoals de Here Christus die vergadert van het begin tot het einde van de wereld? Of een kerk die er

eigen specialismen op na houdt? Uit het vervolg zal blijken dat dit de kern van de hele zaak is.” (p. 6). Die zelfverzekerde toon, die trekt niet aan, maar stoot af.

In het laatste hoofdstuk van 'Een kerk ging stuk' lezen we: „De vraag wordt gesteld of eventuele samensprekingen moeten uitlopen op volstrekte overeenstemming over alle in dit boek genoemde strijdpunten. Naar onze mening is dit niet het geval. Als het ooit onder de zegen des Heren zover zou komen dat kerken en kerkmensen aan weerskanten van de breuk elkaar weer geheel konden vertrouwen, zou men het verleden aan de Here kunnen overlaten”. Goedhart en De Vries schijnen hiervan niets te willen weten, helaas. De Vries geeft bijv. het Nederlands Dagblad en de historicus dr. R. Kuiper een veeg uit de pan. Kuiper heeft een pagina vullende bespreking gegeven van het boek van Van den Brink/Van der Kwast, m.i. heel evenwichtig met vragen aan beide kerkgroepen. Maar De Vries heeft er geen goed woord voor over. En Goedhart noemt zijn eigen boek een **noodzakelijke** (vetgedrukt in zijn boek) reactie op 'Een kerk ging stuk'. Laten we ons maar troosten met de gedachte dat in de vrijgemaakte kerken, getuige een blad als 'Bij de Tijd' en diverse artikelen in het ND, ook mensen zijn met een totaal andere opstelling. Want van gedachten zoals in de boekjes van Goedhart en De Vries hoeven we niets positiefs te verwachten.

M. Janssens,
Alphen aan den Rijn



J.H. Veefkind, Krommenie

Het voordeel van het nadeel

„Dan krijgen we zeker ook een vrijgemaakte Tekko Taks...”
Tekko Taks was, in de jaren na de oorlog, de hoofdfiguur van het stripverhaal in dagblad Trouw. Onze dominee had, na de kerkdienst, een vurig pleidooi gehouden voor het nieuwe Gereformeerd Gezinsblad. Naderhand bleek dat mijn opmerking niet alleen puberaal maar ook profetisch was geweest. Toen kregen we immers Snuf de hond. En dit was natuurlijk helemaal geen slechte ruil.
„Zeker ook een vrijgemaakte Tekko Taks” lag in de lijn van: „Dat kan niet!” Het kind was teenager gewor-

den, maar het kritische was gebleven. En later kwam het 'lijden aan de kerk'.

Het soort struikelblokken dat Maarten 't Hart op zijn weg vond, vonden wij allemaal op onze weg.
Twee kerkdiensten per zondag. Vijf à zes kwartier per stuk, 52 zondagen lang, jaar in jaar uit.
Het huisbezoek, opzitten en pootjes geven. „Ga je graag naar de kerk?” „Ja, dominee”. Stel je voor dat je 'nee' zei!
De catechisaties, vragen en antwoorden uit je hoofd leren. Allemaal en helemaal, ook die eindeloze over het avondmaal.
De 'jongelings'-vereniging compleet met notulen, inleiding, discussie en andere plechtstatigheden.
De jaarvergadering met (hoe raad je het!) inleiding, discussie, gedichten en samenspraken (jawel!).
De zaaksgerechtigheid van de Vrijmaking – bij jou erin gepompt en door jou uitverdedigd. Men was natuurlijk tégen de Synodalen en vóór alles waar 'Gereformeerd (vrijgemaakt)' bij stond.
De enige uitjes naar de stad: uitvoering van de Matthäus-Passion (nog eens: jawel! immers tegen de bovendrijvende visie in) en de grote schoolavond in het Grand Théâtre (!) En de

bioscoop zag je alleen van binnen voor een culturele film.
Het kleine wereldje van de kerk, nog verder verkleind door de vrijgemaakte *spécialité de la maison*.
En toch heb ik nooit dat gefrustreerde gevoel gehad van Neêrlands meest gevierde schrijver.
Waarom niet? Hoe komt het, dat ik bij alle negatieve kanten van onze opvoeding en onze opleiding achteraf alleen maar kan zeggen: „Ik dank U daarvoor?”
Omdat al het kwade meewerkte ten goede – wat trouwens beloofd was! Ik heb het vóórdeel van het nadeel gehad. Het voordeel van een 'huismus' en een 'zaagmolen'. Het voordeel van evacuatie en hongerwinter. Het voordeel van isolement en lijden aan de kerk. Het voordeel van een juk dat men draagt in zijn jeugd.
En ik heb het allergrootste voordeel gehad. Het voordeel van een vader die in een lege kamer op een planken vloer samen met zijn gezin knielt en huilt en bidt. Het voordeel van een moeder die trefzeker zegt – tegen een klein kind: „Maar de HERE deed het toch!” en tegen een groot kind dat voor het eerst in een verre stad naar school gaat: „De HERE is overal bij je, zul je daar altijd aan denken?”



H. Algra, Den Helder

Jeugdwerk in een supermarkt-cultuur (3)

"Ze vonden alles oké, en alles mocht. Meid, je ziet maar. Maar diep in mijn hart had ik gewoon een papa en een mama willen hebben, en niet een Tjits en een Frits" (Nynke in HP/De Tijd¹)

"Als je altijd zelf mag kiezen is het ook niet leuk meer. Als puber kreeg ik daardoor het gevoel dat mijn ouders niet in mij geïnteresseerd waren. Dat is misschien wel het ergste wat je als kind kan overkomen" (Els in 'Opbouw'²).

In de vorige aflevering uit deze serie werd het beeld geschetst van een samenleving die in verwording is. Het gezin slaagt er niet meer in om waarden en normen aan jongeren over te brengen. Binnen de kerken heeft men geen gemeenschappelijke levensstijl meer. De invloed van de media is allesbeheersend en doordringend. Het gevolg is een gefragmentariseerde samenleving, een supermarkt van waarden en normen, waarbij iedereen doet wat hem goeddunkt en steeds in een andere gedaante verschijnt. Opvallend was in dit verband een bijdrage in het N.D., waarin beschreven werd hoe een kern van de engelse hooligans (= voetbalvandalen) in de eerste klas van trein en vliegtuig reist en gekleed gaat als fabrieksdirecteur³.

De beschreven ontwikkelingen maken dat het moeilijker is geworden om de boodschap van de kerk door te geven aan een volgende generatie. Wil dat zeggen dat de opvoedende rol van het gezin en van de kerk is uitgespeeld? Kan men maar beter zwijgen en alles maar goed vinden? Uit de aan het begin van dit artikel geciteerde uitspraken van jongeren blijkt dat dat laatste ook niet de oplossing is. De bijdrage 'Kinderen van de vrijheid' in het themanummer van HP/De Tijd laat (temidden van een aantal andere onthutsende bijdragen) zien hoezeer ouders die geen grenzen stellen hun kinderen soms in de kou laten staan. De auteurs van het in deze serie besproken boekje 'Jeugdwerk in een supermarkt-cultuur' gaan dan ook niet de kant uit van jongerenwerk waar alles kan en alles mag⁴). Ze schetsen een somber beeld van de westerse samenleving, maar leggen zich daar niet bij neer.

Geen binding

"Maar het gaat toch veel beter dan een aantal jaren geleden?" zou men tegen dat sombere tijdsbeeld op kunnen werpen. Blanken e.a. delen niet in dat optimisme. Weliswaar zetten jongeren zich minder af tegen de kerk (waarom zouden ze ook?), dit betekent

nog niet dat er een 'gestructureerd alternatief voor kerkelijke godsdienstigheid' zichtbaar wordt. M.a.w.: men houdt er wel een aantal vage ideeën op na, maar men zoekt het niet in een lidmaatschap van een kerk, afspraken binnen een bepaalde beweging enz. Ook ideeën uit de New Age vormen geen enkel alternatief voor de westerse kerkelijkheid. "Onkerkelijken en ongelovigen, halfkerkelijken en halfgelovigen; mensen die eigenlijk nergens bijhoren omdat ze voortdurend dingen doen en dingen denken die met geen enkele denominatie sporen; hun opvattingen zijn een amalgaam van christendom, humanisme, vrijdenkerij en agnosticisme. De belangrijkste conclusie moet luiden dat we op weg zijn naar een steeds verder individualiserende samenleving" (blz. 56, ontleend aan Jansen).

Confronteren of bevestigen?

In het 6e hoofdstuk (dat slechts 3 bladzijden telt) gaan de auteurs in op de vraag welke boodschap christenen hebben voor deze wereld, en hoe ze deze boodschap in 1993 over kunnen dragen aan anderen. Ze schrijven dat niet alleen Gods betrokkenheid op deze wereld verkondigd moet worden, maar dat ook de vinger gelegd moet worden bij het kwaad in de cultuur en in de mens zelf. Evangeliseren betekent dus ook: oproepen tot bekering en het vragen om de Heilige Geest. Toch zijn we er daarbij niet. Wie geen vreemdeling is in de wereld van de evangelisatie, ziet dat mensen op een heel verschillende manier proberen om te getuigen en te overtuigen. De auteurs maken in dit verband onderscheid tussen confrontatie-evangelisatie en bevestigings-evangelisatie (blz. 61).

Wanneer we 'confronterend evangeliseren' beginnen we met het leggen van de nadruk op de slechtheid van de mens en de samenleving. (Een persoonlijk intermezzo, zonder deze 'confronterende stroming' als zodanig te kort te willen doen: vanmorgen stonden er twee Jehovah-getuigen voor onze deur; hun betoog begon met: 'Vindt u ook niet dat het heel slecht gaat met de wereld?').

Hoewel de opstellers van het hier besproken boek van mening zijn dat de oproep tot bekering moet klinken, kiezen ze toch voor 'bevestigings-evangelisatie'. Het startpunt is daarbij de relatie. God maakte zich eerst aan Abraham bekend, maar stelde daarbij weinig eisen ('Ik wil alles voor je zijn, wandel voor mijn aangezicht'). Geleidelijk aan en gaandeweg werd toen voor Abraham duidelijk dat hij zich los

moest maken uit de cultuur van die dagen. Het confronterende en normerende aspect (d.w.z.: het aanwijzen van de zonde) ziet men dus als een vervolg op de relatie. Eerst maak je bekend wie God is en vervolgens wijs je erop dat als God zoveel voor ons betekent, dat dat dan ook consequenties heeft voor onze eigen levensstijl.

Twee valkuilen

De bedoeling van de Blanken e.a. is vooral: vragen te stellen rond het jeugdwerk binnen de kerken. In het slothoofdstuk werken ze elementen uit de voorgaande hoofdstukken uit in een aantal beleidsaanbevelingen. Ze schetsen daarbij twee valkuilen: jongeren niets in de weg durven leggen én onmiddellijk alles van jongeren willen eisen. Beide fouten zijn niet denkbeeldig in het pastoraat aan jongeren in onze kerken. De één durft geen grenzen aan te geven omdat hij bang is dat iemand dan niet meer in de kerk zal komen, de ander is heel bang dat normen zullen vervagen wanneer niet direkt duidelijk wordt ingegrepen.

Beginnen met de relatie

Het voorgaande geldt dus niet alleen voor het jeugdwerk, we kunnen het ook toepassen op het pastoraat aan jongeren. Veel jongeren zijn erg onzeker en zoeken naar erkenning, herkenning en waardering. Ondanks het feit dat ouders en anderen zich inspannen om hen het gevoel te geven dat ze welkom zijn, overheerst bij hen toch vaak een gevoel van onzekerheid. Mag ik er zijn?⁵) Daarom zou een predikant of ouderling eerst moeten 'investeren' in de relatie, in het interesse tonen in de leefwereld van de jongere. Wie die behoefte aan erkenning en waardering niet voldoende onderkent en in het gesprek al heel snel over gaat op een kant-en-klaar pakket van waarden en normen loopt de kans dat hij het persoonlijke element in het gesprek mist. De 'bevestiging' ontbreekt. Pas wanneer die 'bevestiging' er is, is er ruimte om verder te gaan. Daarbij hoort ook: het duidelijk maken dat ook in deze gefragmentariseerde wereld het christen-zijn wel degelijk gevolgen heeft voor je levensstijl.

Beleidsaanbevelingen

De samenstellers van het boekje komen tot een aantal belangwekkende beleidsaanbevelingen. Ze worden hier niet allemaal overgenomen, de geïnteresseerde lezer doet er goed aan het boekje zelf aan te schaffen. Ik noem een paar aandachtspunten.

1) Christelijk jeugdwerk zal meer dan ooit prioriteit moeten geven aan het



scheppen van plaatsen voor persoonlijke ontmoeting. Ter toelichting: het gaat niet om het aantal (20.000 jongeren op een jongerendag) maar om de kwaliteit, een plek waar je je steeds weer thuis voelt en waar je met iemand kunt praten.

3) Christelijk jeugdwerk zal een veel grotere zorgvuldigheid moeten betrachten bij het kiezen van haar methoden en media. Ter toelichting: men moet soms bewust juist niet aansluiten bij de jeugdkultuur. Dat gebeurt in de ogen van de auteurs namelijk wel eens te gemakkelijk en te weinig kritisch. Het wachten is dan ook momenteel -stellen de auteurs scherp- op christelijke 'house parties'.

4) Christelijk jeugdwerk zal zich meer en meer bewust moeten worden van haar plaats temidden van andere 'leefwerelden' van jongeren. Ter toelichting: dus niet als losstaand fragment, hier geloof je dit en op school geloof je dat. Opvallend is dat hierbij ook aandacht wordt gevraagd voor de positie van ouders: 'Christelijk jeugdwerk moet aandacht besteden aan het leggen van relaties met ouders' (blz. 66).

Nog eens: leefregels en relatie

De meest uitdagende konklusie van de auteurs luidt dat de jeugdbeweging 'pedagogischer' zal moeten zijn. Daarmee wordt bedoeld: het jeugdwerk zal moeten durven aan te geven wat de waarden en normen, de leefregels, van een christen zijn. Het geen grenzen durven stellen is in de opvoeding een doodlopende weg (het mag trouwens niet eens opvoeding heten). Wat het landelijk georganiseerde jeugdwerk in onze kerken betreft mag gezegd worden dat het NGJ deze boodschap m.i. duidelijk verstaat. Vrijblijvendheid is hier allermintst troef. Dit komt o.a. tot uiting in de schetsen van 'Verkenning' die regelmatig verschijnen. Hoe deze 'normering' op plaatselijk niveau wordt uitgewerkt, is -vermoed ik- nog wel eens verschillend. Toch is het een thema dat niet uit het oog mag worden verloren. Hoe meer de samenleving 'fragmentariseert', hoe meer er 'geoefend' moet worden in de relatie tussen geloof en dagelijks leven.

De andere opvallende konklusie van Blanken e.a. is dat een vertrouwensrelatie met en tussen elkaar een voorwaarde is voor dat 'pedagogische' jeugdwerk. Pas vanuit het je geborgen voelen kan een open gesprek op gang komen. Dit betekent dat er in het jeugdwerk ruimte moet zijn voor de relatie: voor ontmoeting. Jongeren moeten zich bij elkaar emotioneel veilig kunnen voelen, hun verhaal bij elkaar kwijt kunnen. Dat geldt trouwens niet alleen voor het jeugdwerk 'onder elkaar', maar ook in de relatie tot andere leden in de gemeente (predikant, ouderlingen, anderen).

Sociologie

Het is bekend dat er in veel (orthodoxe) kerken vragen worden gesteld bij een benadering van vraagstukken

in de samenleving met behulp van een methode vanuit de sociale wetenschappen. Toch meen ik dat mensen die zo'n methode radikaal afwijzen zichzelf tekort doen en bepaalde ontwikkelingen over het hoofd zien. Al mag een sociologische analyse dan niet het laatste woord hebben, voor een goed begrip van datgene wat er in onze samenleving aan de hand kan deze werkwijze toch verhelderend werken. Een nadeel is in dit boekje wel het gebruik van vrij veel moeilijke woorden uit het vakjargon van (o.a.) de sociologie die voor menig goedwillend lezer onbekend zijn.

Tenslotte

Het boekje van Blanken e.a. is heel compact geschreven. In minder dan 70 bladzijden worden talloze onderzoeken geciteerd. Dat maakt dat dit boek af en toe meer weg heeft van een uittreksel dan van een eigen publikatie. Uit de inhoud blijkt dat de leden van de werkgroep zich zorgen maken over de invloed van die ontwikkelingen op de jeugd van de kerken en zoeken naar manieren om aan jongeren duidelijk te maken hoe alomvattend het christelijk geloof is.

Opvallend is dat de beleidsaanbevelingen een klein deel van het boek be-

slaan. Er wordt vooral aandacht besteed aan de 'sociologische diagnose' van onze tijd, maar veel minder aan de 'behandeling'. De beleidsaanbevelingen zijn maar weinig uitgewerkt en toegespitst. Toch vind ik dat niet helemaal ten onrechte. Laten we met die globale aanbevelingen zelf maar eens aan het werk gaan...

Ondanks enkele bezwaren meen ik dat deze publikatie goede diensten kan bewijzen. Het is een prijzenswaardig initiatief van de Evangelische Alliantie om aan dit onderwerp in een werkgroep aandacht te besteden en het vervolgens ook nog voor een breder publiek toegankelijk te maken. Ik hoop dan ook dat leden van onze kerken er hun voordeel mee willen doen. Voor de zeer geïnteresseerde lezer is bovendien een uitgebreide literatuurlijst toegevoegd.

Noten

- 1 HP/De Tijd, Themanummer over 'de grenzeloze generatie'; 23 juli 1993.
- 2 In 'Thuis mocht alles', 'Opbouw', 16 juli 1993
- 3 Nederlands Dagblad, 16 augustus 1993
- 4 G.J. Blanken (red.): Jeugdwerk in een supermarkt-cultuur. Uitgever: Kok/Voorhoeve, Kampen, 1993, 69 pagina's, f 15,90.
- 5 Vgl.: Drs. R.R. Ganzevoort, Mag ik er zijn? (Kok/Voorhoeve, 1990)

*Dit bord staat aan de toegangswegen van Oud-Loosdrecht. Het dorp telt slechts 2 kerken: de Hervormde dorpskerk en een van de oudste Afscheidingskerken van Nederland, waar de Nederlands Gereformeerden samenkomen.
Foto: H. Algra*





P.J. van Kampen, Ede

Christen en Kunst (2)

interview met dr. Calvin Seerveld.

Moet Kunst altijd 'mooi' zijn?

Mijn idee van Kunst is dat het subtiel moet zijn, vol nuances en haast ijl, vluchtig. Er moet een goede 'ambiguititeit' in schuilen. Met andere woorden, Kunst richt zich op de nuances in Gods schepping; daarom hoort Kunst ook iets van die hoedanigheid te hebben, of het nu om een schilderij of om een gedicht gedicht.

Kunst die een bepaalde harmonie overdraagt hoort tot de Kunst en hetzelfde geldt voor Kunst die een bepaalde schoonheid overdraagt. Maar dat is niet de bepalende factor, meen ik. Maar al teveel Christenen willen dat Kunst alleen maar 'mooi' is, opdat ze zodoende de werkelijkheid niet onder ogen hoeven te zien. Schoonheid heeft een element in zich van escapism, van het verlangen om aan de realiteit te willen ontvluchten. De wereld is immers heel vaak niet mooi. Een Christen-kunstenaar met gevoeligheid kan in deze wereld anderen mensen toch helpen om de dingen echt te zien! En niet door met schoonheid een laklaag over de echte wereld heen te leggen.

En hoe staat het met lelijkheid?

Ook 'lelijkheid' is een moeilijk vast te pinnen begrip. Ik had eens een studente van het Chinese vasteland, die als studie-opdracht had om 'lelijke kunst uit het Westen' te bestuderen. Stel je voor, dat was haar opdracht! Met name hield ze zich bezig met het werk van een Canadese kunstenaar, Mark Print, die mensen afbeeldt die aan vleeshaken hangen... Ook schildert hij hoe delen van mensen in de winkel aan anderen verkocht worden. Dat is echt destructieve kunst. Maar weet je, Print is Jood en heeft gezegd de 'Holocaust' net achter zich gelaten. Hij probeerde iets over de werkelijkheid te zeggen. Het is alleen bijzonder verschrikkelijk om naar te kijken. Zijn kunst bevat zeker een boodschap, maar ik moet er niet aan denken dat ik zo'n stuk in mijn huiskamer zou hebben hangen...

Maar 'lelijkheid' in de beroemde Kruisigingsscène van Matthias Grunewald is heel anders. De groene en bruine tinten in de achtergrond en de manier waarop Christus daar hangt, met de 'rigor mortis' al in zijn uitgerekte armen, de vingers die het bijna begeven onder het gewicht van het lichaam dat aan een kruis hangt, het is alles aangrijpend. Het is niet aangenaam om naar te kijken, niet alleen, omdat het om een kruisiging gaat, maar vanwege de lelijkheid, de gebrokenheid, de pijn die zo wordt weergegeven dat het bij

de toeschouwer mededogen oproept. De prenten van Mark Print roepen bij ons alleen maar onbehagen en walging op; ze stoten ons af. Als iets lelijk is, hoeft het echter nog geenszins destructief te zijn.

Is dat werk van Print dus geen kunst?

Het is stellig wel Kunst! Maar het is geen kunst die ik in mijn kamer zou willen hebben hangen. Het is ook kunst die, zoals ik dat in Mark Prints prenten zie, voornamelijk wil shockeren, waar een geest van afgrijzen aan toegevoegd is. Het werk van Anselm Kiefer, die momenteel bekend begint te worden, is vaak op lood gedaan. Een heeft als titel *Multatuli*, net als de Nederlandse schrijver uit de vorige eeuw. Er wordt prachtig gras op afgebeeld, maar het geheel is op lood geschilderd, zodat het op een sombere, existentialistische, manier de vergankelijkheid van dat heerlijke gras afbeeldt, als de bommenwerpers uit de lucht komen schieten en alles tot gesmolten puin wordt omgevormd. Toch is daar nog een element, een element van tederheid haast, dat ontbreekt in het werk van Print. Dus kom ik terug bij wat ik al eerder zei: Kunst heeft voor mij te maken met, op ambachtelijke wijze, een kennis van een bepaalde werkelijkheid op te roepen die je als mens heel snel kan ontgaan. De geestesgesteldheid die je in een werk moet ontdekken kan in twee richtingen gaan. De kunstenaar kan in feite zeggen: ook ik ben innerlijk kapot van de realiteit die ik hier laat zien. Of hij zegt: eigenlijk geniet ik er wel van om je deze verwoesting te laten zien.

Is de Moderne Kunst als zodanig meer 'abstrakt' dan andere vormen van Kunst? En mogen Christenen ook zulke abstracte kunst maken?

Alle Kunst kent een zekere mate van abstraktie. Kijk naar oude Russische ikonen, waarop heiligen staan afgebeeld. Zo zagen die mensen er niet echt uit! Maar we beseffen dat het hier wel degelijk om mensen gaat. De moderne kunst laat vaak meer het 'silhouet' van de dingen zien, terwijl in de traditie van de Renaissance het ging om de blik uit het raam, waar een heel tafereel zich voor je blik ontrolde. Alle kunst heeft dus een zekere mate van abstraktie in zich. De vraag zal dus wel zijn: kunnen en mogen Christenen ook zulke abstracte en non-figuratieve werken maken als b.v. een kunstenaar als Jackson Pollock heeft gemaakt?

Mijn antwoord zou luiden: Christenen mogen en kunnen muziek maken, die naar zijn aard heel abstrakt is; er is geen enkel spoor van figuratieve kunst

in Muziek. Als je verhalen vertelt is dat een sterk abstrakt gebeuren. Hoe zit het dan met de schilderkunst?

Ik meen dat nagenoeg elk denkbaar soort schilderij bij kijkers een reactie kan oproepen: wat heeft God toch geweldige kleuren in zijn schepping gelegd! Dat zou een goede reactie zijn. Hoe je vandaar verder moet gaan? In de jaren '60 ging de 'Minimal Art' in New York terug op de elementaire, prismatische kleuren die ook een man als Mondriaan gebruikte. Je kon het 'hoekige'

en het 'harde' van kleuren zien, hoe deze kleuren met elkaar vibreren, als ze naast elkaar worden aangebracht. Dat is wel interessant om te zien, maar het gaat al gauw vervelen. Na een poosje leer je het 'Alfabet' van kleuren kennen en merk je dat kleuren werkelijk iets fantastisch zijn! Kleuren zijn als bloemen; ze zijn glorieus en zeer de moeite van het opmerken waard! Als een kunstenaar door zijn abstracte kunst een ander daarop opmerkzaam kan maken, kan meehelpen dat die ander zich verheugt dat we niet in een wereld van alleen wit en zwart leven, maar dat we een wereld hebben in de kleuren van de regenboog, dan heeft die kunstenaar die ander een wezenlijke dienst bewezen.

Bestaat er 'een Christelijke visie' op Kunst?

In Spreuken 8 wordt gesproken over 'de Wijsheid', die in den beginnen bij God was. Net als veel uitleggers, meen ik dat de 'Wijsheid' verwijst naar de Heilige Geest. De Heilige Geest heeft er van genoten om aan Gods zijde te zijn en met de mensheid te 'spelen'. Daarvan lezen we ook in Psalm 104. God heeft namelijk fantastische schepelsen gemaakt, walrussen en walvissen, maar ook kippen, die witte eideren leggen, waarvan de kalk weer heel goed is voor ons beendergestel. God heeft, met andere woorden, een geweldige Verbeelding en heeft die geuit door ons te maken zoals we zijn, zodat we ook elkaar kunnen boeien. De Heilige Geest geniet ervan, geloof ik vast, als mensen hun verbeelding en creativiteit gebruiken. Het is een gave van de Heilige Geest, als mensen talent hebben om kunst te maken. Kunstzinnigheid komt van Hem! Als men weet hoe men een goede vader of moeder moet zijn, is dat een gave van de Heilige Geest. Er is een passage in Exodus 31, waar we lezen hoe een zekere Aholiab en Bezaaleel op een speciale wijze de Heilige Geest ontvangen om alle voorhangsels een alle voorwerpen voor de Tabernakel te maken. Dat is niet zomaar Gods zegen op Kunst omwille



van zichzelf, maar het een zegen van God op dingen die goed, ambachtelijk-goed, gemaakt zijn. Rembrandt had die gave, net zoals een vrouw die naait op haar manier en in haar mate van begaafdheid, die gave ook heeft. Dat is de boodschap van Exodus 31. Met andere woorden, een vrouw die kleren verstelt voor haar buurman, doet dat in feite ook voor de Heer. Dat is wat het wil zeggen dat het een gave van de Heilige Geest is. Ze kan verwijzen naar iedere handeling die met bekwaamheid en met deskundigheid uitgevoerd wordt. Ik heb het al over de loodgieter gehad, die bij mij afvoerpijpen komt repareren. Ik kan het hebben over een visser of vishandelaar. Ik ben zelf de zoon van een vishandelaar. En weet je, de manier waarop mijn vader in een haal een vis kon fileren, voor het aangezicht des Heren! Met een rake klap spleet hij de rug van een makreel open, zodat er geen vlees meer op de graat zat; hij was met een haal volmaakt gefileerd. Daarover heeft Exodus 31 het ook. Op die hoedanigheid, bekwaamheid, ambachtelijkheid, hoort een Christen ook te letten als het gaat om schilderkunst of om beeldhouwkunst, het schrijven van liedteksten, het vertellen van verhalen. Dat zijn allemaal vermogens, gaven, die we van de Heilige Geest krijgen. Dat zijn zaken die we op de een of andere manier aan onze God moeten 'teruggeven', op een wijze waaruit trouw spreekt.

Er zijn veel Christenen die niet zo op deze wereld gericht zijn, maar meer op de toekomstige wereld. Vindt u dat eigenlijk onjuist?

Als ik neerslachtig ben of pijn voel, wil ik ook wel eens bidden: Heer, komt u alstublieft spoedig weer! Maar dan weet ik: als de Heer terugkomt, krijgen we een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Dan ben ik nog steeds een schepsel, een mens. Dan word ik geen engel! Dan kan ik nog steeds dingen doen met mijn lichaam en met mijn handen. Dat is echt belangrijk voor me.

Met andere woorden, ook ik leef in de verwachting van de Wederkomst des Heren, maar ik wil niet 'hier' al leven alsof mijn bestemming alleen maar 'daar' ligt! Ik ben daarin niet 'aards gezind'. Ik denk graag eraan dat Christus gezeten is aan de rechterhand van God; ik denk dus aan 'hemelse dingen' als ik aan Hem denk. En Hij komt terug, naar deze aarde!

Paulus spreekt daar ook over en ook wij was wel eens terneer-geslagen. Dan zegt hij zoiets als: Ik zou liever ontbonden en bij Christus zijn, maar ik weet dat het beter is dat ik nog een poosje bij jullie blijf." Zolang ik kinderen heb en burens, met name ook burens die de Heer nog niet kennen, is het beter dat ik hier op aarde ben. Het is beter dat ik op mijn eigen manier, heel stilletjes, ook door mijn ambachtelijk bezig-zijn, hun laat zien dat er een Heer is in de wereld. Dat hoeft niet de hele tijd te betekenen dat ik dat expli-

ciet doe. Als mens wil ik op zich al graag met mijn handen bezig zijn, met kunst, of met vis, of met wat dan ook, als het maar iets is dat ik met mijn handen kan doen. Als je dat wil, dan kan je heel goed een 'geestelijk mens' zijn. Je kunt heel goed „je geest verheffen in de hemel, wat Christus is, gezeten aan de rechterhand van de Vader" en tegelijkertijd dansen, „met je beenderen tot Hem bidden".

Hoe moedigt u Christenen aan om artistiek bezig te zijn?

Je moet Christenen tot artistiek bezig-zijn aanmoedigen door hen ertoe te brengen tijd te besteden aan goede voorbeelden van kunst. Daarom vind ik het zo belangrijk dat ouders hun kinderen voorlezen. Dat ze de verhalen ook met zoveel fantasie en verbeeldingskracht voorlezen als ze maar kunnen! Dat het goede verhalen zijn. We hebben het al gehad over het belang -niet het super-belang! - van kunst in het leven van mensen. Dat moet je hele leven feitelijk door-trekken. Het hoeft niet om iets groots te gaan, of iets luids of schreeuwerigs. Het hoeft niet zo nadrukkelijk de aandacht te trekken. In feite moet je ook daarin gedisciplineerd zijn.

Hoe zou de Christelijke gemeenschap gelovige kunstenaars moeten steunen?

De relatie tussen de Christelijke gemeenschap en kunstenaars is meestal maar een zwakke en ook 'aangevochten' verhouding geweest. Kunstenaars hebben soms wel de kans gekregen om het Kerkblad vorm te geven, een ontwerp te maken of iets voor het interieur van een kerkgebouw te maken. Het zou echter ook heel belangrijk zijn, als een gemeente beseft dat haar kunstenaars op een zendingsveld werkzaam zijn! Men zou eens een jaar een kunstenaar financieel moeten ondersteunen, hem een salaris bieden om kunst te vervaardigen die in de wijk geplaatst zou kunnen worden. Nu eens niet binnen het kerkgebouw, maar juist erbuiten! Dat zou kunstenaars bovendien helpen te beseffen dat het bij Kunst niet alleen om henzelf en hun kunst gaat, maar ook om de andere mensen, die ernaar kijken en die ervan genieten.

De Christelijke gemeenschap kan ook kunstenaars helpen door van hun kunstwerken wat te kopen, door er aandacht aan te schenken, door de taal en het idoom van de Kunst te gaan begrijpen. Het meest eenvoudig zou de kloof tussen de Kerk en de kunstenaars kunnen worden overbrugd en de wond geheeld worden, als de Kerk Christenen die kunst maken 'onder haar vleugels' zou nemen en hen dingen laten maken die het leven mooier maken, het een diepere dimensie geven. Laat Christenen maar eens een werkstuk van hun eigen kunstenaars kopen, in plaats van geld uit te geven aan een prent van Picasso, die hen hoe dan ook drie maal zoveel geld zou kosten.



Drs. P.D. Hofland,
Geloofsopvoeding in gezin, school en kerk.

112 blz., f 19,95
ISBN 9050303374
Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

H. Folkers, e.a.,
Ik geloof – deel 4b;
Werkboek voor catechisanten.
88 blz., f 11,90
ISBN 9060156811
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

M.E. Hoekzema/J. Meerveld,
Ik geloof – deel 4b;
Handleiding voor de catecheet.
59 blz., f 25,-
ISBN 9060157885
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

J. Kamphuis,
Juda's halle;
Gods lof in de gemeente.
206 blz., f 25,75
ISBN 9060479769
Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes

Dr. James C. Dobson,
En nu is het genoeg!
Over conflictsituaties binnen het huwelijk.
204 blz., f 29,90
ISBN 9029710438
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Adrian Snell,
Lied van een balling.
130 blz., f 19,90
ISBN 9029710543
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen



H.J. van der Kwast, Amstelveen

Gereformeerd appèl

Een lofwaardig streven

Het Gereformeerd Appèl is een beweging van Chr. Gereformeerden, Nederl. Gereformeerden en Vrijgemaakte Gereformeerden, die zich wil inzetten voor geloofsherkenning en kerkelijke toenadering, aldus een doorgeefbrief van 3 juni jl.

Ouderen zullen zich afvragen of de geschiedenis zich gaat herhalen, want kort na de vrijmaking was er ook een beweging die uit was op het herstel van de eenheid van kerkelijk leven en waren er gebeds-samenkomsten. Er waren binnen de vrijgemaakte kerken nog heel wat broeders en zusters die bewust hadden gekozen tegen de binding aan de leeruitspraken over doop en verbond en de schorsingen die daaruit voortvloeiden. In het boek: Een kerk ging stuk, heb ik uitvoerig uiteengezet wat deze mensen bezielde.

De scheuring in de Geref. Kerken in de jaren 1944/45 hadden zij echter ervaren als een ramp voor kerk en volk en daarom drongen zij er op aan om te doen wat mogelijk was ter heling van de geslagen breuk.

Dit streven van de vereniging tot herstel werd betwist in de vrijgemaakte kerken. Er moest *bekering* komen bij de synodalen die een twist hadden met de Here; samenspreken werd als een soort verraad gezien.

De tragiek is dat het streven naar verzoening en hereniging op de duur leidde tot een nieuwe kerkscheuring. Mij is gebleken dat jonge ambtsdragers, zowel in de vrijgemaakte als in onze kerken, van de éne verbazing in de andere vallen wanneer ze in het al genoemde boek lezen van de strijd zoals die van 1945 af heeft gewoed. Gehoord de reacties zijn er perspectieven voor het streven van het gereformeerd appèl. Het is ongeveer twintig jaar geleden dat ik in ons blad opriep tot een gesprek tussen nederl. en vrijgem. gereformeerden om te komen tot verzoening en herstel van de geschonden gemeenschap. Gemeenten naar het aantal ingezonden stukken in het Ned. Dagblad is daar wel één en ander mee losgemaakt, maar het is op weinig uitgelopen. Er zijn enkele bijeenkomsten geweest, maar van vrijgemaakte zijde was er weinig steun, eerder tegenwerking. Het is daarom verheugend dat er nu een nieuw initiatief is gekomen dat de steun heeft van prominente voorgangers.

Zou er na zoveel jaren van twist en strijd met grote schade voor de zaak van het rijk een keer komen? *Dat geve God.*

Provocerend optreden

Wil er vrede komen dan zullen we

elkander recht moeten doen. Binnenkort hoop ik één en ander te schrijven over reacties op het boek van coll. v.d. B. en mij die bij enkele vrijgemaakte scibenten helaas eerder wijzen op verharding dan op begrip. Ik was daarom verrast in de doorgeefbrief van het genoemde appèl een *interview* aan te treffen met *Prof.dr. C. Trimp*. In de strijd van de jaren zestig heeft dr. T. zich niet onbetuigd gelaten, nu gebruik ik bewust een understatement. Niet zo lang geleden gaf dr. T. in het Ned. Dagblad een sneer in de richting van ds. v.d. Brink en mij door dr. W.G. de Vries na te praten, die ons boek afdeed als een schrijven op basis van huiskamergesprekken. Daarom was ik te meer benieuwd of dr. Trimp zou terugkomen op zijn scherpe veroordeling, niet slechts van ons gevoel, maar ook van onze persoon in de jaren 1966/67. Helaas valt er weinig van te bespeuren.

Zeker, Prof. Trimp zegt dat het zeer ontspannend zou kunnen werken als toegegeven werd dat er in de zestiger jaren ernstige fouten zijn gemaakt. „Ook onzerzijds zijn ernstige fouten gemaakt: ik zal de laatste zijn die dat ontkent”, aldus C.T. Nu ging het dacht ik niet om fouten maken, maar *fout zijn*. Dit daargelaten, er blijft meer dan genoeg over, want wanneer onze kerken ter sprake komen zou volgens dr. T. de bijdrage moeten zijn: *erkenning dat in de zestiger jaren provocerend is opgetreden*, b.v. in het zenden van ds. Schoep naar de G.S. van 1967 en dat er onzorgvuldig is omgesprongen met de confessie en de kerkorde blijkens de registratie daarvan ter synode van Hooogeveen 1969).

Het kost moeite je ogen te geloven bij het lezen van deze woorden. Hoe haalt iemand het in zijn hoofd te suggereren dat op de *Part. Synode van Noord Holland*, die destijds de afgevaardigden naar de Generale Synode van Amersfoort aanwees, de daar vergaderde broeders a.h.w. de koppen bij elkaar hebben gestoken om de komende synode een kool te stoven! Wat een wereld van wantrouwen ligt er achter deze woorden. Welke voorstelling heeft dr. T. van de kerken in Noord-Holland met hun dienaren van het Woord en andere ambtsdragers in die dagen; zouden die zich voor een handeltje lenen?

Het was in de kerken van N.Holland beslist niet koekoek één zang in die dagen en afgevaardigden werden benoemd bij (geheime) stemming. Nu was ds. Schoep in 1967 predikant in onze kerken *in volle rechten*, zodat hij kon worden afgevaardigd naar een particuliere of generale synode, tenzij – en daar is dr. T. blijkbaar voorstan-

der van – een *selectie* wordt toegepast, die in feite discriminatie is. Op de part. synoden van N.Holland is geen selectie toegepast zoals kan blijken uit de namen van de afgevaardigden naar de synoden van 1945 af. Ook is de part. synode in 1964 niet opgetreden tegen de broeders, die *tegen haar besluit* in op de G.S. van Rotterdam-Delfshaven de plaatsen van br. P. Flens en ondergetekende innamen; evenmin tegen de predikant die in 1967 de plaats innam van ds. Schoep nadat deze was heengezonden. Nu zou er over provocaties in Noord Holland heel wat te zeggen zijn, maar ik heb geen behoefte „alles op te halen”, nog minder verder te polariseren; het is al erg genoeg. Wel moet gesteld worden dat *voor toenadering een basis van vertrouwen* aanwezig moet zijn; die ontbrak in de zestiger jaren en is er o.a. bij dr. Trimp nog steeds niet. Daarom hoop ik dat het streven van het gereformeerd appèl gezegend wordt en het gebed verhoord.

Tenslotte: *het gaat niet om ons gelijk maar om een herstel van vertrouwen en een aanvaarden in Christus.*

In de komende nummers (o.a.):

M.R. van den Berg, Wordt hervormd!
M.R. van den Berg, De eerste en de laatste.

C. Huizinga, Organiseren, hoe?
Johan Klein, Een vaste burcht.



Zending



B. Wielenga, Richmond, Zuid-Afrika

En vergeet de weduwen en wezen niet

Hoe vaak lezen we niet in de bijbel dat weduwen en wezen niet vergeten mogen worden. God geeft speciaal zorg en aandacht aan hen. Ze stonden machteloos en waren kwetsbaar in de samenleving van Oud-Israël. Vandaar dat in de wet van Mozes specifieke bepalingen voorkomen om hun belangen te beschermen. Hoe zinvol die bepalingen ook vandaag nog zijn in de samenleving waarin wij werken, wil ik duidelijk maken aan het voorbeeld van een jonge weduwe op KaSodo; laat ik haar mevrouw Mkhize noemen.

Vorig jaar overleed haar man aan leververgiftiging, waarschijnlijk opgelopen door overmatig drankgebruik. Kort daarop overleed haar schoonmoeder aan ouderdom. Ze bleef alleen achter met haar vier jonge kinderen in het huis van de Mkhize-familie. Er zijn geen familieleden van haar mans kant die in de buurt wonen; ook haar eigen familie woont nogal uit de buurt. Maar ze heeft een paar goede burens, en de gemeente is er ook nog. Toch is haar positie niet makkelijk. Ze krijgt wel een uitkering van het pensioenfonds waar haar man bij aangesloten was. En onlangs kreeg ze eenmalig een som geld uitbetaald in verband met de dood van haar man. Zulke dingen zijn bekend in de omgeving; die kan je maar moeilijk verborgen houden. Als er één kletsgerucht is, dan is het wel een zulu-dorp. Maar een vetpot is het niet bij de Mkhizes.

Onlangs kwamen we bij haar op bezoek en kregen het volgende verhaal te horen. Een van de burens had een jongen van een jaar of tien die bij haar verblijft – een familieloos kind zoals er tienduizenden in Zuid-Afrika zijn als gevolg van de geweldssituatie – ervan beschuldigd een geit gestolen en opgegeten te hebben. Er was ook iemand die het gezien had. Nu eisten die burens dat mevrouw Mkhize die geit zou vergoeden. Een beetje geit kost al gauw een 150 gulden, geen gering bedrag voor een weduwe in haar positie. Dit lijkt een alledwaas en ongehoofwaardig verhaal. Ik zei dan ook: ga naar de induna, – de lokale leider van de gemeenschap – en leg hem de zaak voor. Maar dat kon ze niet doen zon-

der een manlijke vertegenwoordiger van de Mkhize-familie; zij als vrouw, en zeker niet als weduwe, kon niet zelf naar de induna toegaan en om recht vragen. Intussen nam de eisende partij een al dreigender houding in. Een weduwe alleen is een makkelijke prooi, zeker als er geen manlijke beschermers in de buurt zijn. Als er geen sterke familie om zo'n vrouw heen staat valt ze makkelijk ten prooi aan allerlei schurkerijen.

Wat te doen? Advies vragen is nu eenmaal makkelijker dan geven. Mijn medewerker Hlela en ik begonnen eerst de zaak eens van alle mogelijke kanten te bekijken. We overtuigden ons ervan dat de beschuldiging op niets berustte. Anderen zeiden ook dat er niets van het hele verhaal klopte. Wij zelf denken dat de bewuste burens probeerden een flinke greep te doen in de portemonnaie van mevrouw Mkhize die door die eenmalige uitkering er behoorlijk wat dikker uitzag dan gewoonlijk. Een weerloze weduwe geld afhandig maken moet toch geen probleem zijn, niet waar? Maar wie heeft er een enorme burentwist voor over – en dat in de huidige tijd vol gevaren en geweld – om de waarheid boven water te krijgen? Wie gaat een weduwe door dik en dun steunen in een zaak die ze waarschijnlijk toch niet winnen kan? Wie? De kerk natuurlijk! Dat zegt God toch keer op keer: vergeet de weduwen en de wezen niet! Ik had juist die dag gepreekt over dood en geloof. Een mooie gelegenheid om de preek in praktijk te brengen. Wat besloten we dus om te gaan doen?

Nee, niet naar de politie gaan natuurlijk. Die is veel te ver weg, in Ixopo helemaal. Die heeft het ook veel te druk met het beheren van het politieke geweld om nog aan misdadbestrijding in landelijke gebieden toe te kunnen komen. Bovendien zou mevrouw Mkhize dan helemaal als verklikster uit de gemeenschap gestoten worden. Nee, wij stelden voor dat zij samen met ons als vertegenwoordigster van de kerk naar de induna zou gaan om hem de zaak voor te leggen. Wij als haar voorgangers in de kerk kunnen wel namens haar de zaak aanhangig maken. Zo zal dan duidelijk blijken dat zij wel beschermers heeft, of beter een beschermster: de gemeente van de levende God. Bovendien stelden wij voor dat de kerk namens haar dat geld zou betalen. Daar bereiken we twee dingen mee. Allereerst wordt duidelijk dat wij in de onschuld van de jongen geloven. Want dat de kerk voor een dief zal willen betalen, is ondenkbaar. Maar verder willen we zo een sluimerende ruzie slechten door de minste te willen wezen. Beter wat geld kwijt raken dan een burenruzie zien uitgroeien tot een twist die de gemeenschap in deze moeilijke tijd zou kunnen verscheuren. Bovendien kan zo voorkomen worden dat anderen het ook eens gaan proberen om mevrouw Mkhize van haar geld af te helpen. Er

zijn mensen die voor haar rechten opkomen, zij het op christelijke wijze.

Natuurlijk zet zo'n zaak aan het denken.

In een moderne samenleving zou zo iets niet kunnen voorkomen, zeggen wij. Ik weet zo langzamerhand te weinig van moderne samenlevingen af. Dus ik hoop het van harte. Misschien dat er nog resten van christelijke waarden in onze post-christelijke samenleving doorwerken. In Afrika ligt dat wel even anders.

Wel krijg ik oog voor het belang van een gezonde vrouwen-emancipatie in Zuid-Afrika – niet alleen onder zwarte mensen trouwens. Ook onder blanke bevolkingsgroepen heerst er een nogal sterk patriarchale mentaliteit. In de politieke onderhandelingen van het moment wordt dan ook gepleit voor een democratisch, anti-rassistisch en anti-sexistisch staatsbestel. Op zich kunnen christenen zich daarmee verenigen. Misschien dat op de langere duur dat ook zal doorwerken in achtergebleven gebieden als KaSodo is. Natuurlijk, structureel veranderen we zo niets aan de situatie die tot de uitsluiting aanleiding gaf. Maar in veel situaties hebben de mensen niet allereerst behoefte aan wereldverbeteraars en structurele sleutelaars, maar aan mensen die een beker koud water aanreiken, een stuk brood, een helpende hand, een auto beschikbaar stellen, of een schouder om op uit te huilen, zodat men weer met nieuwe moed verder kan gaan. Daar ligt vooral de kracht van een plaatselijke gemeente.

Hoe het zal aflopen? Misschien dat daar nog wel eens een verhaal over in zit.



M.R. van den Berg, Groningen

Verzocht in de woestijn (Matth. 4:1-11)

I. Verzocht inzake het levensonderhoud (Matth. 4:1-4)

Vervullen

Ik ben niet gekomen om de wet of de profeten te ontbinden maar om die te vervullen, zegt Jezus in Matth. 5:17. Meestal denken wij bij dat woord wet alleen maar aan de oudtestamentische voorschriften en regels. Maar dat is een willekeurige beperking. De wet omvat de vijf boeken van Mozes in hun totaliteit. Ook het boek Genesis behoort ertoe en de geschiedenis van de uittocht. Ook die geschiedenissen worden door en in Christus vervuld.

Mattheüs laat dat in zijn evangelie duidelijk zien. Zoals de Israëlitische kinderen in de Nijl verdrinken werden maar Mozes, de verlosser, gered werd (Ex.1-2), zo werden de kinderen van Bethlehem vermoord maar Jezus, de Verlosser, gered (Matth. 2). Zoals, naar de woorden van Hos. 11:1, God zijn zoon Israël uit Egypte riep, zo riep Hij na de dood van Herodes zijn Zoon Jezus uit Egypte. Zoals Israël na het vertrek uit Egypte door de Schelfzee trok en zo, naar Paulus woorden in 1 Cor. 10:2, gedoopt werd in de zee, zo werd Christus gedoopt in de Jordaan (Matth. 3:13-17). En zoals Israël na de doop in de zee veertig jaar in de woestijn verbleef, zo was Christus na zijn doop veertig dagen en nachten in de woestijn. Zie je wel, zegt Mattheüs. Christus kwam om de wet te vervullen, ook de geschiedenis van de uittocht. Hij is om zo te zeggen Israël in optima forma.

Verzoeking

In de woestijn werd Christus verzocht door de duivel. Dat het daar gebeurde, was overigens geen toevallige samenloop van omstandigheden. Er zat opzet achter, zegt Mattheüs. Christus werd door de Geest naar de woestijn geleid om verzocht te worden door de duivel. De Geest leidt Hem in verzoeking. Dat is niet iets waarnaar je hoeft te verlangen en nieuwsgierig te zijn om het ook eens mee te maken. Christus heeft het meegemaakt. Hij wist wat het was en heeft ons niet voor niets leren bidden: leid ons niet in verzoeking. Dat mag je afbidden. God en zijn Geest kunnen dus wel in verzoeking leiden. Maar God verzoekt zelf niemand, schrijft Jacobus (1:13). Verzoeken is proberen iemand tot zonde te brengen. En dat past niet bij God. Hij probeert nooit de mensen zover te krijgen, dat ze in zonde vallen. Dat doet God niet. Natuurlijk niet. Neen, gaat Jacobus verder, de verzoeking komt voort uit de zuiging en verlokking van onze eigen begeerte. Ze steekt de kop op in onszelf. Ze komt niet van buitenaf maar van binnenuit. De verzoeking zit niet in de omstandigheden, niet in de mensen of gebeurtenissen om ons heen. Daar gooien wij wel vaak de schuld op. Toen Adam van

de boom der kennis van goed en kwaad gegeten had, kwam God naar hem toe en vroeg: wat heb je gedaan? Op die vraag had hij alleen maar schuld kunnen bekennen, maar hij schoof de schuld af: de vrouw die U me gegeven hebt, heeft me te eten gegeven. En Eva zei op haar beurt: U moet niet bij mij zijn. De slang heeft me verleid.

Dat is de manier waarop wij altijd weer onszelf buiten schot proberen te houden. Als die slang er maar niet geweest was. Als die vrouw er maar niet geweest was. Als ik die verkeerde vriend of vriendin maar niet ontmoet had. Als dat geld toen maar niet voor het grijpen gelegen had. Als mijn man me toen maar niet zo vernederd had. Als mijn vrouw toen maar niet ziek geworden was. Als dit maar niet en als dat maar niet. Dan was er niets gebeurd. Dan was alles wel goed blijven gaan en was het niet verkeerd gelopen.

Uitvluchten, zegt Jacobus. Als je eigen hart niet ja gezegd had en in je eigen binnenste de begeerte niet naar boven geborrelt was, hadden de omstandigheden nog wel tien keer verleidelijker kunnen zijn en dan zou er toch niets gebeurd zijn. De verzoeking ligt niet in de omstandigheden, zelfs niet in de zwaarste en moeilijkste, maar in onszelf.

Uit het hart

De Here Jezus heeft dat ook gezegd. Uit het hart, van binnenuit, komen de kwade overleggingen, hoererij, diefstal, moord, echtbreuk, hebzucht, boosheid en wat er verder nog maar genoemd kan worden aan slechte dingen (Marc. 7:21-23). Dat alles komt van binnenuit naar buiten. Echtbreuk komt niet voort uit het feit dat je op een fuifje zo'n aardige vrouw of zo'n boeiende man ontmoet hebt, maar uit je hart. Niet de gelegenheid maakt de dief, maar iemands hart. Niet de omstandigheden zijn de schuld, maar jij staat schuldig. Niet anderen brengen jou tot zonde, maar je eigen begeerte. Die in jou levende begeerte, zegt Jacobus, maakt je als het ware tot een soort prostituee die op de hoek van de straat staat en zichzelf aanbiedt aan elke voorbijganger. Natuurlijk heb je ook vroeger wel kansen en gelegenheden gehad om geld te verduisteren. Toen liet je die achteloos aan je voorbijgaan. Maar sinds de begeerte in jou de kop opstak en steeds sterker werd, heb je de eerste de beste gelegenheid aangegrepen. Toen zat je gewoon op een gelegenheid, op een klant, te wachten.

Zo liggen de zaken, zegt Jacobus. De verzoeking is niet het werk van God,

maar komt uit jezelf voort. Pas als we ons dat goed realiseren en vasthouden, kunnen we het ook nog anders zeggen, namelijk dat de verzoeking het werk is van de duivel. Dat mogen we alleen zeggen als we ons van die andere kant goed bewust blijven, want anders zouden we toch onze eigen verantwoordelijkheid weer onder de tafel werken en van ons afschuiven. Alleen als we onze eigen verantwoordelijkheid blijven zien, is de verwijzing naar de duivel terecht en bijbels.

Verzocht worden

Bij Adam en Eva kwam de verzoeking voort uit hun eigen begeerte. Ze staan dan ook persoonlijk schuldig. Maar de bijbel zegt ook dat ze verzocht werden door de satan. De slang wordt dan ook niet voor niets door God vervloekt. In Matth. 4 ligt het accent op het verzocht worden door de duivel. Het staat er met zoveel woorden: Christus werd naar de woestijn geleid om verzocht te worden door de duivel. Die heet in vers 3 dan ook: de verzoeker. Want er is hem alles aan gelegen de mensen tot zonde te brengen. Daar is hij helemaal op uit, ook bij Christus.

Het is goed hier ook even aandacht te geven aan de naam duivel. In de grondtekst staat het woord diabolos. Ik noem dat griekse woord even, omdat het ook in het Nederlands is doorgedrongen in ons woord diabolisch. Het woord diabolos betekent: hij die alles uit elkaar gooit. Hij is degene die verwarring sticht en verwijdering brengt tussen mensen. Die naam is bijzonder toepasselijk, want dat is precies wat hij doet: mensen opzetten tegen God en tegen elkaar, hen uiteen drijven, een wig tussen hen drijven. De duivel is de grote splijtzwam. We hoeven maar om ons heen te kijken in de wereld, de kerk en ons eigen leven om te constateren hoe goed hij daar nog steeds in slaagt. Wat moeten we niet verbijsterend vaak constateren dat mensen uit elkaar groeien, dat er verwijdering ontstaat – tussen God en mens en ook tussen christenen onderling – en dat dat resulteert in vervreemding en vereenzaming. Want dat is altijd het gevolg.

Daar is hij bij Christus ook op uit. Jezus komt hier onder het spervuur te liggen van degene die een kloof wil slaan tussen Hem en God, die Hem in conflict wil brengen met God en die zo vervreemding en eenzaamheid in zijn leven wil brengen. Zo had hij dat ook gedaan bij Adam in het paradijs. Toen Adam in de verzoeking was gevallen, werd hij bang voor God. Hij verborg zich voor God. Daarin uitte zich de vervreemding van God. En hij begon de schuld op Eva te schuiven. Daar-



mee begon de vervreemding tussen de mensen onderling.

Laatste Adam

De vergelijking met Adam is niet willekeurig, want Christus is de nieuwe, de laatste Adam, zoals Hij in het Nieuwe Testament genoemd wordt (1 Cor. 15:45). Ze bekleedden allebei een sleutelpositie. Hun houding zou vergaande consequenties hebben. Toen Adam in het paradijs gehoor gaf aan de duivel, veroorzaakte hij daardoor een uitzichtloze en eindeloze vervreemding tussen God en mensen. Maar Christus, de laatste Adam, kwam om weer goed te maken wat de eerste Adam in het honderd had laten lopen. Daarom moest ook Hij verzocht worden door de duivel. In Hem en in zijn optreden moest zichtbaar worden, dat de eerste Adam een andere keuze had kunnen maken en niet in de verzoeking had hoeven te bezwijken. Om dat te kunnen aantonen moest Christus wel verzocht worden en moest de verzoeker op Hem afkomen als een wesp op een pot honing. Hij moest aan dezelfde vuurproef onderworpen worden als de eerste Adam. Daarom werd Hij door de Geest in de woestijn geleid om verzocht te worden door de duivel.

De omstandigheden waaronder de laatste Adam aan deze aanval bloot stond, waren heel wat ongunstiger dan bij de eerste Adam. De eerste Adam was goed geschapen. Zijn bestaan en omgeving waren nog niet aangetast door de zonde en haar gevolgen. Heel de entourage waarin hij verkeerde (het paradijs), sprak van Gods liefde en nabijheid. Maar bij Christus lag dat heel anders. Zijn menselijk bestaan was onderhevig aan de gevolgen van de zonde. Jes. 53 zegt van Hem: Hij was mismaakt, afschuwwekkend, geteisterd door ziekten. Kortom, hij had een verzwakte menselijke natuur, terwijl de eerste Adam een toonbeeld van kracht en van ongebreideld leven was, dat nog door niets was verzwakt. Het contrast was nog groter. De eerste Adam had aan niets gebrek. Hij was goed doorvoed en hoefde niet vanwege een hongerige maag een greep te doen naar de verboden vrucht. Maar de laatste Adam had veertig dagen en veertig nachten gevestigd. De honger knaagde aan Hem. En dat betekende een extra handicap.

Tenslotte bevond de laatste Adam zich niet, zoals de eerste, in het paradijs waar alles sprak van Gods zegenende goedheid, maar in de woestijn, met andere woorden: in een plaats waar Gods vloek over de aardbodem (Gen. 3:17) het duidelijkst gestalte gekregen heeft en zichtbaar geworden is. De woestijn is de plaats waar alles spreekt van Gods verzengend oordeel, van Godverlatenheid. Daarom moest ook de zondebok, beladen met de zonden van het volk, de woestijn ingestuurd worden (Lev. 16:10). De woestijn was als het ware een vuilstortplaats, waar de zonden van het volk werden gedumpt.

In de woestijn

Het is dan ook geen wonder dat de woestijn ook gold als de woon- en verblijfplaats van de boze geesten. In Matth. 12:43 spreekt Jezus over een boze geest die is uitgedreven en die dan door dorre plaatsen, door een woestijn, trekt om rust te zoeken. En in Luc. 8:29 wordt verteld dat de bezetene van Gadara door de boze geesten naar de graven en naar eenzame streken, woestijnen, gedreven werd om daar te verblijven. De woestijn is om zo te zeggen de plaats waar de macht van de boze, de vloek over de zonde en de Godverlatenheid in de meest tastbare en zichtbare vorm geconcentreerd zijn. En het is dan ook niet vreemd dat de satan juist daar Jezus aanvalt.

Uiteraard hoeft iemand in de woestijn niet zelf door God verlaten te zijn. Door God verlaten is er alleen wie zelf God verlaten heeft. En dat was bij Jezus natuurlijk niet het geval. Hij was daar al die veertig dagen en nachten niet door God verlaten. Middenin die wereld waar alles sprak van Gods verzengend oordeel, leefde Hij in gemeenschap met zijn Vader. Daarom voelde Hij zich ook niet alleen en was hij niet bang voor de eenzaamheid en de absolute stilte. Want eenzaam was het er natuurlijk wel. En er heerste een doodse stilte.

Denk het u even in: veertig dagen en veertig nachten in die woestijn. Je beschikt niet over een transistor-radiootje of een zendertje om het contact met de mensenwereld te onderhouden. Je kunt niet iets aanpakken en hebt geen afleiding. Je bent helemaal alleen met jezelf, met je gedachten en met God.

Stilte

Zouden wij dat nog aankunnen, dat alleen zijn nog kunnen verdragen? Ik denk het niet. De moderne mens is bang voor de stilte, voor het niets doen en voor het alleen zijn. Wij verdrijven de stilte met onze geluidsmachines die onafgebroken lawaai produceren. We kluisteren ons vast aan de beeldbuis om toch vooral niet met onszelf geconfronteerd te worden. We verliezen onszelf in een lawine van activiteiten. En we duiken weg in de massa om maar niet alleen te zijn.

Jezus kende die angst voor de eenzaamheid en de stilte niet, want middenin de woestijn was Hij niet door God verlaten. Het was goed tussen God en Hem. De stilte en het vasten concentreerden en verdiepten juist de gemeenschap met God. Zou de oorzaak van onze angst niet liggen in de Godverlatenheid, in een gestoorde gemeenschap met God? Zou daarom de mens van onze tijd – wijzelf! – zich niet hullen in een ondoordringbare wolk van vele decibellen geluid, zo dicht en zo luid dat Gods stem die ons roept, er niet meer doorheen en bovenuit kan komen? Zouden al dat lawaai en die angst om alleen te zijn, geen vlucht voor God zijn? Vormen ze

geen aanwijzing dat we de confrontatie met God niet aandurven?

Jezus had geen angst voor de eenzaamheid van de woestijn. Want het zat helemaal goed tussen Hem en God. En dankzij Hem mag het ook weer goed zijn tussen God en ons. We zouden dan ook niet meer zo'n angst moeten hebben voor eenzaamheid en stilte. Als we uit zijn kracht leven, ontspringt er zelfs in de woestijn een heldere fontein.

Honger

Jezus had honger. In onze tijd worden we via de televisie bijna dagelijks met honger geconfronteerd. Maar in ons eigen leven kennen we het niet meer. In de hongerwinter van 1944/45 zijn er in ons land mensen gestorven van de honger. Maar sinds die tijd is honger in ons eigen land een onbekend verschijnsel geworden. We kennen het niet meer aan den lijve en hebben er alleen nog weet van via televisiebeelden en hulpacties.

Het gaat ons allemaal eigenlijk een beetje als Marie Antoinette. Kort voor het uitbreken van de Franse revolutie kwamen de volksmassa's in beweging. Ze dromden samen in een betoging, schreeuwend en slagzinnen scandend. Flarden van het rumoer drongen door tot in het paleis en de koningin vroeg aan iemand van haar hofhouding: wat hebben die mensen toch? Ze hebben geen brood, werd haar geantwoord. Marie Antoinette haalde haar schouders op en zei: laten ze dan gebak eten! Ze had er geen flauw benul van wat honger betekende. Dat geldt ook van ons. Vuilnisbakken vol eten worden er weggegooid in het rijke Westen. We kunnen ons niet meer voorstellen wat het is, zo hongerig te zijn dat je vuilnisbakken gaat nasnuffelen op zoek naar iets eetbaars. Wij kennen het verschijnsel honger alleen nog op afstand.

Jezus kende het uit ondervinding. Bij Hem was er na veertig dagen en nachten vasten, sprake van echte, reële honger. Zijn maag schreeuwde om eten. Wat doen mensen om in zo'n situatie een stuk brood te bemachtigen en aan eten te komen? Daar bestaan gruwelijke verhalen over. Diefstal behoort nog tot de meest onschuldige. Soms vervallen mensen tot kannibalisme om zelf te kunnen overleven. En ook de concentratiekampen in de tweede wereldoorlog hebben afschuwelijke dingen te zien gegeven van mensen die met elkaar vechten, elkaar verraden en de dood injagen om een hap eten te bemachtigen. Zo reageren mensen om hun eigen hachje te redden.

De satan weet dat. Hij weet dat een naar eten schreeuwende maag een geweldige invalspoort vormt om mensen in conflict te brengen met God. Hij weet dat mensen alles wel willen doen en overal wel voor te krijgen zijn, als ze daardoor van hun honger af kunnen komen. Daarom opent hij zijn aanval op Jezus juist op dit punt, op de



zwakke plek die Jezus kwetsbaar maakt.

Aan de ketting van de consequentie

De manier waarop de satan dat doet, vraagt onze aandacht. Hij zegt tot Jezus: indien Ge de Zoon van God zijt, zeg dan tot deze stenen dat ze broden worden. De satan probeert. Hij daagt uit, zoals hij dat vandaag nog steeds doet. U herkent deze manier van spreken toch?

Als God bestaat, moet Hij dat maar eens bewijzen door een eind te maken aan de ellende, de honger en het zinloze bloedvergieten in de wereld. Als God liefde is, moet Hij eindelijk maar eens ingrijpen en een eind maken aan zoveel mateloos lijden en pijn in ziekenhuizen en psychiatrische inrichtingen. Als God een Vader is, laat Hij zich dan ook zo gedragen. Hoe kan Hij dan toelaten dat mijn huwelijk is stuk gelopen, dat mijn hele leven ontwricht is en dat mijn man of vrouw of kind me ontnomen wordt? Hoe kan Hij me de keel dan zo dichtknijpen? Als Ge de Zoon van God zijt, toon dat dan. Maak dan brood uit deze stenen. Ziet u wel dat dit dezelfde benadering is? God wordt zo aan de ketting van de consequenties gelegd. Dat probeert de satan bij Christus ook. Op provocerende wijze probeert hij Hem te onderwerpen aan de consequenties van het feit dat Hij Gods Zoon is. Hij wil Christus' reacties reduceren tot een wetmatigheid en ze voorspelbaar maken door een ijzeren logica. Hij wil er een rekensom van maken: uit het Zoon van God zijn volgt dat dit of dat wel of niet gebeuren moet.

Dat was ook de manier waarop de vrienden van Job tot hem spraken: uit God volgt dat jij een groot zondaar moet zijn, want God zegent de rechtvaardige maar wederstaat de hoogmoedige. Zo was God, ondanks hun mooie en dure woorden over Hem, voor hen niet meer dan een factor in een rekensom. Dat neemt God hen terdege kwalijk. Aan het slot van het boek moet Job voor zijn vrienden bidden.

Alleen Jobs voorbede redt hun leven. Want, zegt God, ze hebben niet recht van Mij gesproken. Wie God of Gods Zoon ziet als een berekenbare en dus manipuleerbare grootheid, zit er faliekant naast. Dat gold ook van de satan toen Hij Christus verzocht.

Erkenning

Er zit trouwens nog een addertje onder het gras van deze benadering. Jezus is nog maar net door Johannes de Doper gedoopt in de Jordaan. Dat is nog maar anderhalve maand geleden. Voor de mensen die om Johannes heen dromden en zich ook lieten dopen, was Jezus gewoon een van hen, een van de velen die met een verslagen hart bij Johannes kwamen, hun zonden beleden en gedoopt werden. Niets wees erop dat Hij anders was. Dat was nergens aan te zien. Maar dan, als Jezus uit het water

komt, klinkt een stem uit de hemelen: deze is mijn Zoon, de geliefde, in wie Ik mijn welgevallen heb. Waar de mensen alleen maar een mens zagen, maakte God Hem bekend als zijn Zoon. Daar haakt de satan op in. Wat op dat moment nog door geen mens tot Jezus gezegd was, wordt door de satan erkend. Ik heb er geen moeite mee U als Zoon van God te erkennen, zegt hij, maar dan moet U natuurlijk Uzelf wel als zodanig waarmaken en uw goddelijke macht gebruiken om aan uw honger een eind te maken.

Erkend worden als Zoon van God was iets waar Jezus blij mee kon zijn. Denkt u maar aan het moment waarop Petrus, mede namens de andere discipelen, beleet: u bent de Christus, de Zoon van de levende God (Matth. 16:16). Dat deed Jezus goed. Trouwens, we weten allemaal hoe belangrijk het voor iemand is erkenning te vinden.

Die erkenning wordt Jezus door de satan aangeboden: U bent de Zoon van God. Nou dan! Dan kunt U toch geen honger blijven lijden? Maak dan brood van deze stenen hier.

Hulpmotor?

Jezus reageert op deze suggestie met een citaat uit het Oude Testament: niet alleen van brood zal de mens leven. Let wel: de mens. De satan appelleert op het feit dat Jezus Gods Zoon is. Juist daarin ligt voor Jezus de verzoeeking. Want Hij moet zijn taak niet volbrengen uit kracht van zijn godheid maar als mens.

Het is goed daaraan iets meer aandacht te geven. Er wordt vaak gedacht dat Jezus op allerlei momenten in zijn leven, in moeilijke situaties bijvoorbeeld of als Hij wonderen deed, zijn goddelijkheid even inschakelde om bepaalde dingen tot stand te brengen. Maar zo was het niet. Om dat te verduidelijken een voorbeeld.

Stel u hebt een rijwiel met hulpmotor. Daarmee wilt u een fietstocht maken, maar u bent niet van plan de motor te gebruiken. U wilt de tocht namelijk op eigen kracht maken. Dat gaat ook voortreffelijk, totdat u in een wel erg heuvelachtig terrein belandt. Daar wordt u erg moe van de soms wel heel steile hellingen. En dan denkt u: weet je wat? Alleen tegen de hellingen op schakel ik de motor in. Dat ding zit er tenslotte niet voor niets op.

Veel mensen denken dat Christus op een dergelijke manier tewerk ging. Als het voor Hem als mens te moeilijk en te zwaar werd, maakte Hij even gebruik van de hulpmotor van zijn goddelijkheid. Maar dat is niet juist. Jezus was wel de Zoon van God en bleef dat ook. Maar zijn opdracht heeft Hij vervuld als mens. Dat kon ook niet anders. Hij moest immers als laatste Adam goedmaken wat de eerste in het honderd geschopt had. Dat moest Hij juist als mens doen. Paulus schrijft in Filippenzen 2 dan ook dat Christus zichzelf ontledigd heeft. Hij heeft zijn godheid opzij gezet en er geen gebruik van gemaakt.

Als mens

Jezus zegt dan ook tot de satan: Ik ben Gods Zoon. Dat is waar. Maar ik moet hier als mens doorheen. Ik moet mijn loop volbrengen als mens, zonder gebruik te maken van mijn God-zijn. Als Zoon des mensen moet Ik alle gerechtigheid vervullen. Wanneer Ik daarbij gebruik zou maken van mijn goddelijkheid, zou Ik mislukken in de uitvoering van mijn opdracht. Als mens, in de gestalte van een slaaf, moet Ik mijn taak volbrengen in gehoorzaamheid en onderworpenheid. En voor een mens geldt dat hij niet alleen bij brood zal leven. Zijn ware leven ligt in de afhankelijkheid van God en in de gehoorzame betrokkenheid op zijn Woord.

De satan gebruikt de honger van Jezus als een invalspoort. Hij appelleert daarbij op Jezus' behoefte aan erkenning. En de verzoeking voor Jezus ligt in de suggestie, dat het probleem van de honger zomaar opgelost kon worden, heel simpel, door gebruik te maken van zijn goddelijke macht. Als Hij dat gedaan had, zou Hij direct aan het begin van zijn publieke optreden in dezelfde zonde gevallen zijn als de eerste Adam. Die nam er geen genoegen mee mens te zijn. Hij wilde als God zijn. Als Jezus op de suggestie van de satan was ingegaan, zou ook Hij een greep gedaan hebben naar zijn goddelijkheid.

Maar gelukkig heeft Jezus het Gode gelijk zijn niet als een roof geacht (Fil. 2:7). Hij heeft dat niet naar zich toegegrist, maar hield de satan voor: Ik ben hier als mens. Als mens heb Ik mijn opdracht te vervullen. Daarom geldt ook voor Mij de regel die God voor de mens gesteld heeft: hij zal niet alleen van brood leven, maar van alle woord dat uit Gods mond uitgaat.

Dat is een citaat uit Deut. 8:3. Daar wordt het gezegd ter herinnering aan het manna in de woestijn. Het normale levensonderhoud was toen voor Israël niet beschikbaar, want er kon immers geen graan verbouwd worden. De gebruikelijke levensmiddelen ontbraken. En volgens het gangbare gedachtenpatroon kan zo iets alleen maar leiden tot de hongerdood. Maar toen liet God zien dat normaal brood niet het enige middel is om een mens in leven te houden, maar dat Hij dat door zijn spreken, door zijn machtswoord, ook op een andere manier kan doen. Aan dat bijbelwoord grijpt Christus zich vast. Daarmee zegt Hij tot de satan: het gewone brood is hier wel weggefallen, maar als Ik daardoor in paniek raak en zelf naar mijn goddelijkheid grijp, omdat Ik bang ben dat het anders helemaal fout loopt, ben Ik mijn afhankelijkheid van God en van zijn spreken kwijtgeraakt. Dan ben Ik in feite op zijn stoel gaan zitten. Maar afhankelijk willen zijn van God en van zijn levengevende woord is nu juist voor de mens de enige levensvoorwaarde.

Op Gods stoel

Christus raakt hier een heel wezenlijk



punt. Vaak zit het juist hier fout. Volstrekt afhankelijk willen zijn van God en van zijn spreken is voor een mens een van de zwaarste opgaven. Dat geldt ten aanzien van heel ons leven in al zijn aspecten. Wanneer brood en andere middelen van bestaan schaars worden, raken we in paniek. Dan proberen we op alle mogelijke manieren ons leven veilig te stellen.

Wat in die paniek naar boven en naar buiten komt, is een houding, een instelling, die Jezus in Matth. 6 typeert als heidens. Het is het volkomen geabsorbeerd worden door de gedachte: wat zullen we morgen eten en drinken en waarmee zullen we ons kleden? Daarbij gaat men helemaal uit van de overtuiging: als we zélf onze maatregelen niet treffen en zo ons leven niet veilig stellen, loopt het morgen fout. Deze gedachte dat wijzelf ons leven veilig moeten en kunnen stellen, komt overigens niet alleen voort uit angst en paniek maar ook uit hoogmoed, alsof wij op Gods stoel zouden zitten. Deze instelling speelt ons niet alleen parten met betrekking tot ons dagelijkse levensonderhoud maar ook met betrekking tot het voortbestaan van de kerk. Ook daar spelen de angst dat God het erbij laat zitten en de neiging om de touwtjes van God over te nemen, steeds weer een rol. Dan gedragen we ons alsof het voortbestaan van de kerk afhangt van onze inspanningen, van ons enthousiasme, van onze maatregelen en van onze organisatiestructuren. De angst dat we aan het Woord van God niet genoeg hebben en met dat Woord op de koffie komen en de mist ingaan, is heel diep geworteld. En we beginnen verwoed allerlei dingen op poten te zetten en zekeringen en veiligheids gordels aan te brengen. En als we al die zekeringen hebben aangebracht, halen we opgelucht adem en zeggen we: nu kunnen we de toekomst met vertrouwen tegemoet zien. Nu kunnen we tegen een stootje en kan ons niets gebeuren. Maar zo hebben we onze afhankelijkheid van de HERE verspeeld en gedragen we ons alsof wij God zijn. Tot die instelling probeert de satan Jezus te verleiden. Hij probeert Hem zover te krijgen, dat Hij zijn afhankelijkheid van God prijsgeeft en met behulp van zijn goddelijkheid als mens voor God gaat spelen. Toe dan, zegt hij. Neem uw maatregelen. Als U het nu niet doet, gaat het fout. Wacht niet langer. Help Uzelf.

Maar Jezus zegt: Neen, als mens moet ik afhankelijk blijven, Me zonder reserves aan God toevertrouwen en het van zijn Woord alleen verwachten. Zo bleef de laatste Adam als mens overeind waar de eerste Adam bezweek. Die afhankelijkheid wordt vandaag ook nog van ons verwacht, zowel op het persoonlijke als op het kerkelijke vlak. Ook voor ons geldt: we kunnen alleen maar leven in steile afhankelijkheid van God en Christus. Laten we ophouden met zelf de touwtjes in handen te nemen.



Reis door Turkije

(5)

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Het heidense Efeze

Vlakbij de heuvel van het oude Efeze met de Johanneskerk zijn restanten van de tempel van Artemis, de dochter van Zeus en tweelingzuster van de zonnegod Apollo. Artemis ging door voor de maagdelijke godin, die beschermster was van de kuisheid en de vrouwen in het kraambed. Het beeld van Artemis was volgens de inwoners van Efeze uit de hemel komen vallen (Hand. 19:35; in de oude vertaling wordt gesproken van Diana. In het Maarten van Rossummuseum te Zaltbommel hebben we een schilderij van dat beeld!!). Op de plaats waar dat beeld zou zijn terecht gekomen werd in de zesde eeuw voor Christus een tempel gebouwd. In 356 voor Christus werd de tempel door brand verwoest en toen werd er een nog grotere tempel gebouwd, die in 325 klaar was. De tempel was geheel van marmer (vrij gebruikelijk in die tijd) en was 50 meter breed, 30 meter hoog en 120 meter lang. In het jaar 262 na Christus werd de tempel verwoest en het is opvallend, dat er bar weinig van over gebleven is. Zelfs zijn de restanten van de Artemis-tempel bijna niet meer te vinden. En zo zie je maar, dat aardse wereldwonderen (de tempel van Artemis was één van de zeven, zo meende men) zo maar weggevaagd kunnen worden.

Paulus in Efeze

Met de verering van de godin Artemis kreeg Paulus te maken, toen hij daar het evangelie verkondigde. We lezen daarover in Handelingen 19. Het was het tweede bezoek, dat Paulus aan deze plaats bracht. In het vorige hoofdstuk staat, dat Paulus op weg naar Caesarea kort in Efeze was (18:18) en daar gesprekken had met de joden. Hij wilde niet langer blijven en zei: „Zo God wil, kom ik bij u terug”. En dat gebeurde. Het werd een lang bezoek, wel enkele jaren. Wat het gevolg was van de evangelieverkondiging van Paulus kunnen we in Handelingen lezen. Het is goed om de bekende geschiedenis nog eens na te lezen. Demetrius, een zilversmid, ziet in de prediking van Paulus een groot gevaar voor zijn broodwinning. Hij maakte immers zilveren Artemistem-

pels en wellicht ook beeldjes van de godin zelf. Hij had de verkondiging van Paulus goed begrepen. Door de verkondiging van de éne God zou de godin van haar luister worden beroofd en zou ook de betekenis van de tempel verdwijnen. De Efeziërs, die Demetrius hoorden spreken, riepen „Groot is de Artemis (Diana) der Efeziërs”. Het werd een grote volksoptocht en twee reisgenoten van Paulus werden naar het theater gesleurd (vs. 29). Ook was er veel geschreeuw, maar de stadssekretaris wist de menigte tot bedaren te brengen, zodat alles met een sisser afliep.

Wat is nu het bijzondere? Het theater, waarover in de bijbel wordt gesproken, is er nog steeds, althans grote delen ervan. Er konden 14.000 mensen in. Tussen de rijen zitplaatsen waren brede wandelgangen, die nog te zien zijn en het geheel moet een heel groot bouwwerk zijn geweest. Trouwens, uit de oppervlakte van de opgravingen blijkt, dat Efeze een grote plaats is geweest. We hebben er bij een temperatuur van ongeveer 35° enkele uren rondgelopen, van het theater (omhoog en weer naar beneden) door de Marmarstraat naar de bibliotheek, langs het gymnasium naar de Kuretenstraat met z'n prachtige zuilen en fontein en uitgesneden beeldhouwwerk. Je kijkt er je ogen uit en het is onmogelijk dit na te vertellen. De fijnheid van de inscripties, die je in de restanten ziet, laat zien, met hoeveel aandacht en accuratesse alles is gemaakt. Ze konden er in die tijd wel wat van. De poort van de tempel van Hadrianus, de fontein van Trajanus, de tempel van Domitianus, de concertzaal Odeüm met 23 rijen voor 2200 bezoekers. Het doet je wat te beseffen, dat in deze plaats met zijn pracht en zijn praal Paulus de mensen heeft verteld, dat eenvoudigen wijs kunnen zijn.

Paulus is na het oproer verder gereisd. Hij liet Timotheüs in Efeze achter (zie 1 Tim. 1:3) en ging naar Macedonië. Later schreef hij aan de gemeente van Korinthe (1 Kor. 15:32) in verband met zijn opmerkingen over de opstanding: „Indien ik te Efeze, naar de mens, met wilde dieren gevochten heb, wat baat het mij?” Zonder opstanding zou ook dit werk van Paulus in Efeze zinloos zijn geweest.

In het museum

Het Efes-museum in Selcuk is iets bijzonders. Laat ik in het kort eens wat noemen: vloermozaïeken, delen van fresco's, beeldjes van marmer en brons, een bronzen kruis uit de Johanneskerk (10de eeuw), een in steen gemaakte afbeelding van Maria en Jezus, eveneens afkomstig uit de Johanneskerk (6de eeuw), stukken van bewerkte beelden, soms alleen een romp of een hoofd, en nog veel meer.

De prediking van Paulus heeft vruchten gedragen, maar ook verzet opgevoerd. Toen hij in Jeruzalem gevangen werd genomen, waren joden uit Azië daar bij. Ze hadden zijn helper



Trofimus uit Efeze (Hand. 21:29; vgl. Hand. 20:4) gezien en herkend en begrepen, dat Paulus ook in de buurt moest zijn.

Paulus werd gevangen genomen. Maar het evangelie had in Efeze post gevat. Vanuit Rome heeft Paulus de gemeente een brief geschreven, die waarschijnlijk voor meer gemeenten bestemd was. „Ontwaak, gij die slaapt, en sta op uit de doden, en Christus zal over u lichten” (Ef. 5:14).



Margreet Maljers-Kroes

'Reservation'

We zijn net terug van een vakantie in Engeland. Een vakantie in dat land was een oude wens van me, maar tot dit jaar heeft het feit dat je je over moet laten varen om er te komen me tegen gehouden. Ik vond mezelf geen mens voor cruises, zelfs niet voor een minicruise. Dat had ik goed ingeschat, want de overtocht van zeven uur duurde me veel te lang. En ik was op voorhand nog wel volkomen bereid om uit te barsten in lyrische zinnen als: 'De onveranderlijke, geheimzinnige zee, die toch telkens anders is, enz... enz. en 'Lang leve onze zeevarende natie,' maar hangend over de reling, was het enige wat ik dacht: 'Ik heb die golven nu wel gezien en ik wil eigenlijk wat anders. Een boompje of een heuveltje of een paar koeien.' Kortom, ik ben een landrot.

Na aankomst in Harwich moesten we op zoek naar onze camping waar we, tegen onze gewoonte in, een plaats hadden gereserveerd. Janneke, onze dochter, had de reservering op zich genomen en een paar dagen voor ons vertrek een camping in de buurt van Harwich gebeld. Ze is als au pair een tijdje in Engeland geweest en we vonden dat zij de praktische contacten maar moest leggen.

„Heb je eigenlijk een adres opgegeven, Janneke”, vroeg mijn man aan onze dochter die genoeglijk met haar jongste broertje tussen de tassen op de achterbank zat.

„Dat hoefde niet. Maljers from the Netherlands was voldoende”, antwoordde Janneke.

„Ik vind het zo pretentius klinken”, fronste mijn man terwijl hij zijn blik onafgebroken op de weg hield omdat

het links rijden nog even moest wennen. „Net of er maar één Maljers in Holland is en dat dat exemplaar naar de camping komt.”

„Hm... welnee, je zegt gewoon: 'I am Maljers from Holland en I have made a reservation', zei Janneke zonnig.

Ik zat intussen met stokkende adem voorin en zag grote vrachtauto's recht op me afkomen.

„Bang?” informeerde mijn man.

„Nog even vreemd, maar na een paar minuten is het gewoon, dat links rijden”, hield ik me groot. „Enfin, de camping is dichtbij!”

Inderdaad was er een plaats voor ons gereserveerd en dat vonden we zo handig dat we, ook toen we verhuisden naar een camping in Londen, eerst belden of er nog ruimte was in plaats van op de bonnefooi rond te toeren.

Reinier dreutelde telkens mee als mijn man belde en kon zich voor zijn elf jaar goed redden met Engels. Hij babbelde en speelde met Engelse jongetjes en voelde zich totaal niet geremd. De kerken en kathedralen werden hem soms wat te machtig, maar hij was verrukt van de kastelen die we zagen en dat we een hele dag uittrokken om Windsor te bekijken, had zijn volledige instemming. Windsor Castle is enorm groot en indrukwekkend. „Het is maar behelpen voor onze koningin, als je dit ziet”, zei Janneke. „Hier is het paleis op de Dam een schuur bij.” We keken naar het wisselen van de wacht en kochten kaartjes. „De vlag hangt uit. Zou Elizabeth op het kasteel zijn?” zei mijn man toen hij omhoog keek naar een van de torens. „Vast... Wat zeg je als we haar tegenkomen”, vroeg Reinier hoopvol. Janneke trok een pruimemondje en lispelde: „Hello Queen. How are You. I am Maljers, from Holland.” „And I have made a reservation”, vulde Reinier met glinsterende ogen aan.

Op zondag gingen we, zoals gewoonlijk naar de kerk. Dat het de Westminster Abbey was en dat er een schitterend koor zong, kwam goed uit en hoewel ik mezelf deugdzaam voorhield dat dat natuurlijk maar bijzaak was, zat ik bijna zoemend van tevredenheid achter een paar Italiaanse vrouwen en een lange Amerikaan. Na de schriftlezing en de gezamenlijk uitgesproken geloofsbelijdenis, viel het 'tourist zijn' echter van me af. Daarvoor in de plaats kwam een gevoel van verbondenheid met de onbekende mensen om me heen. Ook kwam er een verbondenheid met de mensen die jaren en eeuwen geleden op deze plaats dezelfde geloofsbelijdenis hadden uitgesproken en die nu waren op een plaats die de Heer voor hen had bereid. Een plaats waarvoor je niet zelf kunt zeggen: „I have made a reservation”. Dat is voor je gedaan!



Puzzelhoekje

Welk cijfer tussen de 1 en de 12 hoort bij welke vraag?

1. Op de hoeveelste dag moesten de joden de jongetjes die waren geboren besnijden volgens het verbond. Genesis 17:12.
2. Hoeveel dagen dikke duisternis waren er bij de negende plaag? Exodus 10:22.
3. Als het volk door de woestijn gaat komen ze bij een plaats met zeventig palmbomen. Maar hoeveel waterbronnen waren er? Exodus 15:27.
4. In een gelijkenis vertelt Jezus over een vrouw die tien schellingen had. Hoeveel schellingen was zij kwijt geraakt? Lucas 15:8-10.
5. Als David gaat vechten met Goliath zoekt hij een aantal stenen bij de beek voor zijn slinger. Hoeveel stenen zoekt hij? 1 Samuël 17:40.
6. Daniël en zijn vrienden moesten worden opgeleid om dienst te gaan doen bij de koning van Babel. Ze weigeren dan het voorgeschreven eten. Hoeveel dagen vragen ze op proef om alleen groenten te eten en water te drinken? Daniël 1:12.
7. Op hoeveel stenen tafelen stond de wet? Exodus 31:18.
8. Jezus genas op een dag 10 meelaatsen. Hoeveel kwamen er niet terug om Hem te bedanken? Lucas 17:11-19.
9. Hoeveel discipelen waren er nog na Jezus' dood? Marcus 16:14.
10. Petrus was door koning Herodes gevangen genomen. Door hoeveel viertallen soldaten liet Herodes hem bewaken? Handelingen 12:4.
11. Hoeveel broers had David? 1 Kronieken 2:13-15.
12. Als de gemeente des Heren groeit gaan de grieks sprekenden klagen bij de discipelen dat de weduwen worden verwaarloosd. Hoeveel diakenen stellen de discipelen dan aan? Handelingen 6:1-6.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

De beroepen waren: Elymas: tovenaars, Lydia: purper-verkoopster, Demetrius: zilversmid, Agrippa: koning, Tabita: discipelin, Cornelius: hoofdman.



F. van Egmond, Alkmaar

Toerusten tot liefdebetoon¹

- mijn echtgenoot laat me vallen
- mijn kind is/gaat dood
- mijn moeder dementeert
- mijn vader vergreep zich aan mij
- ik heb geen werk (meer), tel niet mee
- er is toch geen toekomst voor onze kinderen?

Zomaar een aantal opmerkingen/klachten die je veel kunt horen tegenwoordig. Diakonie, *omwille van de dienst aan de Here* elkander dienen, gaat veel verder dan zorg dragen dat geen economische nood bestaat bij ieder der kerk.

Het gaat om het 'draagt elkaars lasten', in de betekenis van het gezamenlijk dragen van alle in de gemeente aanwezige nood. Dus ook die van zieken, homofielen, dementerenden, verouderenden, stervenden, gehandicapten, werklozen, eenzamen, geestelijk en lichamelijk gekwetsten, zoals die in de eerder genoemde opmerkingen naar voren komt. En zeker ook van de bij die allen naastbetrokkenen, die zich maar al te vaak veroordeeld voelen tot een machteloos toezien bij het lijden van hun geliefden.

Ambtsbediening is in eerste instantie bediening van de verzoening door Jezus Christus, maar in *directe verbinding daarmee* de vermaning/bemoediging en *toerusting* van de gelovigen. Toerusting tot het *verstaan van hun opdracht* als gelovige: getuige zijn van Jezus Christus in woord en werk. Dat heeft uiteraard een *naar buiten gerichte kant, de missionaire*. Maar er is ook een *naar binnen gerichte: omzien naar elkaar*, naar de weduwe en wees in hun druk, verbondenheid betonen met ieder die een last te dragen krijgt.

Liefhebben moet je leren. Daarin moet je onderwezen worden, je hele leven lang. Daarvoor hebben we de regelmatige prediking nodig, én het geregeld huisbezoek, én het onderling toezicht, opdat niemand verachtter in de genade en de God *die Liefde* is zou kunnen kwijt raken.

Juist op het gebied van je 'toegerust weten' spelen er vandaag vele moeiten. Waar onze hele maatschappij gericht is op het individu en op het individueel welzijn, is het denken fundamenteel aangetast, is het vanzelfsprekender rechten toe te kennen in plaats van liefdevolle hulp te bieden en dus: geven wij een mens recht op alle mogelijkheden voor harmonieuze ontwikkeling en ontplooiing, waarbij harmonieus vooral te verstaan is in de zin van in overeenstemming met zijn persoonlijke aard en aanleg, heeft dus een homofiel evenveel recht op 'zijn' ervaring van liefde als de hetero- en

heeft bijv. een vrouw evenveel recht op het ambt als de man.

Bediening van de verzoening door Christus betekent echter niet dat onze aard en aanleg ontzondigd zijn, maar dat de strijd tegen het zondige in onze aard en aanleg *niet bij voorbaat* uitzichtloos is. Christus roept tot die strijd, maar Hijzelf en *in zijn opdracht* zijn gemeente staan ons in die strijd ook terzijde. Daarom mag van een gelovige gevraagd worden dat hij strijdt tegen elk verlangen om tegen een gebod van God in te gaan: de hebzucht, de zelfzucht, de hoogmoed, zelfhandhaving, evenzeer als de drang tot zelfvernietiging, de slordigheid en ongeïnteresseerdheid, kortom de liefdeloosheid.

Toerusten tot liefdebetoon betekent vooral duidelijk maken dat Gods liefde werkzaam wil zijn in veel meer dan de gedrukte tekst van de bijbel. Dat heilzame en heilbrengende Woord voedt en brengt vruchten voort van *daadwerkelijk* geloof, reden waarom Christus 'het tweede gebod' gelijk noemt aan het eerste. 'Natuurlijk' mag je de rand van je akker niet afoogsten, mag je geen rente vragen van geld dat je aan je broeder in nood leent, moet je omzien naar de weduwe en wees in hun druk, mag je een rijkard niet naar de ogen zien, het recht niet buigen enz. 'Natuurlijk', want 'Gij geheel anders, gij hebt Christus leren kennen.'

Maar... het luistert nauw in de liefde. Mede *lijden* is wat anders dan iemand zielig vinden, mededeelzaam zijn iets anders dan genadebrood verstrekken. *Mee* lijden veronderstelt het vermogen lijden te kunnen peilen, beseffen waarin dat lijden bestaat, mee kunnen voelen van de pijn, van de onmacht, van de woede, de opstandigheid, de vermoeidheid. *Begrijpen, aanvaarden en niet veroordelen* dat die gedurende zeer lange tijd aanwezig kunnen zijn, ook bij een Christen. Begrijpen dat de behoefte over dat lijden te praten soms ontwikkeld moet worden, omdat het erover praten zoveel verlichting kan betekenen, althans voor het moment. Begrijpen ook, dat morgen die behoefte erover te praten er misschien wel weer is, en overmorgen. Want, *ondanks al die verlichting blijft de pijn!* Geloven betekent namelijk niet pijn kunnen afleggen, maar in Christus en om Christus' wil in alle pijn getroost zijn, ondanks die pijn *hier en nu* verder kunnen als eigendom van Christus. En daarom is het ervaren van mede lijden om Christus' wil zo vertroostend. Het bepaalt je bij dat eigendom van Christus zijn.

Diakonaat, dienstbaarheid o.m. door

toerusting betekent dan ook dat de ambtsdragers daarin kunnen voor- gaan, daarin kunnen aanmoedigen en stimuleren. Weten welke gaven nodig zijn in een bepaalde situatie, weten waar en bij wie die gaven gevonden worden, weten hoe mensen bereid te maken die gaven te ontwikkelen en te gebruiken. Weten hoe God met de H. Schrift kan en wil troosten, maar ook hoe onbarmhartig het verkeerd gebruik van de H. Schrift kan zijn. Weten hoe heerlijk een bemoedigend woord kan zijn, maar ook hoe verkwikend een werkelijk luisteren. Weten hoe kostelijk het simpelste gebaar kan zijn (je bent niet alleen!) maar ook hoe kwetsend het 'aan de overzijde' voor- bijgaan.

Die kennis, die wetenschap komt je niet aanwaaien. Die moet je vergaren en ermee werken. Elkander dienen, bijvoorbeeld door die wetenschap door te geven aan anderen, om zo hun gaven te ontwikkelen. Maar ook door heel bewust en doelgericht de gaven van anderen te mobiliseren: ga jij daar eens heen vanwege je warme hart, je 'gouden handen', je praktijkervaring, noem maar op.

En misschien is het ook andersom wel eens heel nuttig. 'Ga jij, broeder die zo lijdt aan je werkloosheid, aan je eenzaamheid, eens je broeder of zuster X opzoeken.' Ook zo immers kan iemand heel goed ontdekken dat hij in zijn lijden niet alleen staat?

Voorop gaan in het omgaan met het veelvoudige en veelvormige lijden van deze tijd is net als liefhebben iets, dat je waarschijnlijk moet, maar vast ook kunt leren. God geve dat onze overwegingen en gedachtenwisseling op deze conferentie daaraan dienstbaar mogen zijn. En als je het zo zegt, kom je als vanzelf uit bij dat hele belangrijke dat God aan al zijn kinderen gegeven heeft: in het gebed mogen we *ieder voor zich en voor elkander* (elke ander!!) vrijmoedig tot Hem komen en om Christus' wil zullen we vinden wat we zoeken; Hij, onze Verlosser en verhoogde Heiland staat daar *naar zijn belofte* borg voor door zijn Heilige Geest.

¹ Toespraak gehouden op de Centrale Diakonale Conferentie – Spakenburg, 7 november 1992. Thema: 'Gemeenteopbouw en diakonaat'.



Persoonlijk

Maar vroomheid op zich is ten diepste, net zo min als bevindelijkheid, een groepsgebeuren. In een (opwekkings) beweging mag er sprake zijn van samen opgescherpt worden, het geloof is en blijft persoonlijk. Zo ook de vroomheid.

Intussen is vroomheid niet beperkt tot een bepaalde laag in kerk en gemeente. Het is bijvoorbeeld niet juist als 'de eenvoudige vrome' bij voorbaat wordt afgetekend tegenover 'de geleerde professor'.

Nu is eenvoud altijd kenmerk van het ware. Geloof, dat aan de eenvoud ontstijgt, gaat de ware vroomheid missen, in welke sociale laag van de gemeente dan ook. En in de gemeente kan de hand niet zeggen tot de voet: ik heb u niet nodig. Het moet in de gemeente dan ook uitgesloten worden geacht, dat er sprake is van klassen, rangen en standen. Alle geloof leeft van de rechtvaardiging van de goddeloze.

Niet zelden bewaren predikanten dankbare herinneringen aan mensen, die weliswaar niet altijd zoveel boekenkennis hadden, maar die begiftigd waren met grote geestelijke kennis en diep geestelijke wijsheid. Ze waren als Aärons en Hurs rondom de prediking.

Maar er zijn ook vrome geléerden, wat niet hetzelfde is als geleerde vromen. Zij tobben zich af met vragen – zoals ooit Herman Bavinck zei – waarmee de vrouw aan de wastobbe zich niet hoeft in te laten, maar waarin ze toch voor hun tijd een roeping van Godswege hebben. Ze hebben kennis verworven, waarmee ze ook vruchtbaar bezig zijn voor anderen. Studerenden of diegenen, die ooit een wetenschappelijke opleiding genoten hebben, kunnen zo soms dankbare herinnering hebben aan hoogleraren of aan denkers, die hen hielpen hun weg te vinden in een wereld, waarin 'Hure Vernunft' het voor het zeggen had. Wanneer zulken overlijden resten nog wel hun geschriften. Hun levende stem wordt echter node gemist. Ze paarden geestelijke wijsheid aan hun wetenschappelijk bezigzijn, omdat hun wetenschapsbeoefening gepaard ging met echte vroomheid.

Dit stukje vormt een onderdeel van een uitvoerig artikel over: 'Vroomheid en geloof onafscheidelijk', van de

hand van Ir. J. van der Graaf in 'De Waarheidsvriend'. Het geeft duidelijk aan, dat theologie en vroomheid geen tegenstelling vormen. Het ligt er maar aan hoe men met de theologie bezig is. Het is juist heerlijk om theologie te studeren en daarbij permanent te vragen om verlichte ogen van het verstand om te ontdekken de wonderen van de Wet van onze God en van het Evangelie van onze Here Jezus Christus. Uiteraard moet elk theologisch produkt getoetst worden aan het Woord van God. Daaraan dient elke theoloog zich te onderwerpen. Daarin uit zich juist zijn schriftuurlijke vroomheid. De oorspronkelijke betekenis van het woord: vroomheid is: dapperheid. Dan bevind je je in de sfeer van de dappere strijd tegen de zonde, de duivel en zijn hele rijk naar de terminologie van het klassieke Doopsformulier. Ook hier opereren we op het terrein van het Verbond waardoor ons hele bestaan wordt bepaald. Zo mogen we bezig zijn in dienst van de HERE!

Enschede

O. Mooiweer



Ned. Geref. Kerk van Rotterdam

Zondag 5 september a.s. wordt in de Verrijzeniskerk te Rotterdam-Alexanderpolder een dienst gehouden met een feestelijk karakter. Al jaren bestaan tussen de Ned. Geref. wijk Oost en de Chr. Geref. wijk Alexanderpolder contacten, die uitmondten in het gezamenlijk houden van kerkdiensten.

Nu kon het komen tot een vorm van samenwerken, waarbij beide wijken feitelijk als één geheel samenleven. De leden blijven overigens lid van hun eigen kerkverband.

De wijkgemeente Oost is onderdeel van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Rotterdam, die ook nog een wijk Overschie kent. De Wijkgemeente Alexanderpolder maakt deel uit van de Christelijke Gereformeerde Kerk van Rotterdam-centrum, waartoe ook een wijk Centrum behoort.

In de dienst zullen de Ned. Geref. predikanten ds. L.G. Compagnie en ds. G. de Lange voorgaan, alsook de Chr. Geref. ds. J. Manni.

Laatstgenoemde zal het zwaartepunt van zijn werk hebben in Chr. Geref. Centrum; ds. G. de Lange in Ned. Geref. Overschie en ds. L.G. Compagnie in wat nu de 'Samenwerkingsgemeente Alexanderpolder' gaat heten.

Ned. Geref. Kerk van Steenwijk

Het adres van ds. C.T. de Groot is met ingang van 3 september a.s.: Dieptol 166, 8332 BT Steenwijk.

Theologisch Studie Gezelschap

Voor het tweede halfjaar van 1993 zijn twee bijeenkomsten gepland van het TSG, namelijk:

13 september – 's morgens: preek K. Holwerda over Matteüs 10:24-31; – 's middags: gesprek over de kerkelijke tucht rond ongehuwd samenwonen.
8 november – 's morgens: preek H. van Winkelhoff (H.C.); – 's middags: zending.

Geïnteresseerde kollega-predikanten zijn als altijd van harte welkom. Informatie bij: M.H.T. Biewenga, tel. 05270-16565 of bij J.C. Schaeffer, tel. 055-416737.

Ned. Geref. Kerk van Breda

Het scribaat der kerk berust bij: A. Bakker, Wijde Omloop 5, 4904 PM Oosterhout. Tel.: 01620-59723.

I'Abri

Het programma voor I'Abri in het laatste kwartaal 1993 luidt als volgt:

I'Abri Utrecht
Kromme Nieuwe Gracht 90

A. Open huis Utrecht

Er is gelegenheid tot studie, en openheid voor een gesprek of een bezoek op iedere dinsdag, woensdag en donderdag.

Wil je zeker zijn van een gesprek, dan doe je goed om van te voren even te bellen (tel. 030-316933 of 03449-1914). Er is een studiekamer met alle I'Abri-lezingen op cassette.

B. Bijbelstudiekring-Utrecht

Om de veertien dagen en te beginnen op 9 september wordt er een bijbelstudie gegeven door Wim en Greta Rietkerk. Dit jaar beginnen we bij Genesis 1:1. Zoals ook in de vorige jaren is het eerste programmatische weekend in Eck en Wiel speciaal gewijd aan de voorvragen over de bijbel. Het werkt ook samenbindend om met een weekend het nieuwe seizoen van bijbelstudie te beginnen.

C. Dinsdagavondlezingen-Utrecht

De eerste drie dinsdagavonden gaan over psychische factoren, die een belemmering vormen voor vertrouwen op God. Dit is de ondertitel van een boek door Wim Rietkerk, die deze lezingen geeft. Het boek dient als handleiding en is in ons huis verkrijgbaar. Het heet: 'Ik wou, dat ik kon geloven'.



14 september: Over onvermogen om tot vertrouwen te komen.
28 september: Angst, of is het zonde?
12 oktober: Rouw en verwerken van verdriet.

Na het weekend van 23 oktober gaan wij op de dinsdagavonden verder met de op dat weekend begonnen behandeling van basisvragen.

26 oktober: Over de problemen v.e. samenleving zonder zin-samenhang, met bijdr. van Timon Ramaker.
9 november: Het werkelijkheidskarakter van het Godsgeloof, door Roel Kuiper.
23 november: Voor een boedist is het boedisme waar. Over waarheid en religie, door Wim Rietkerk.
7 december: De zekerheid van het Godsgeloof, door Roel Kuiper.
21 december: Over dromen. Zijn ze bedrog? door Wim Rietkerk.

Alle avonden beginnen om acht uur en eindigen om tien uur.

D. Vrijdagavond: wit café

Iedere veertien dagen vanaf vrijdagavond 5 november a.s. is het wit café in de kelder van ons huis in Utrecht geopend. Wie er de maaltijd wil gebruiken moet dat van te voren opgeven aan Maki. De kelder is open vanaf 18.00 uur. De leiding is in handen van Ken en Maki Wiering. Dus open op 5 en 19 nov. en 3 en 17 dec.

I'Abri in Eck-en-Wiel

A. open voor studie in september en november
B. weekends als vanouds (met een programma)

1) 25 en 26 september

Hoe streekt God tot ons in de bijbel?
Staan er in de bijbel niet veel tegenstrijdigheden? Hoe weet ik nu, dat wat in de bijbel staat waar is? Dat zijn de vragen, die wij behandelen in een bijbelstudie-weekend, dat begint op zaterdagmorgen 10 uur met een lezing door Wim Rietkerk, en wordt voortgezet in de middag met een studie van de eerste elf hoofdstukken van Genesis. Dit weekend eindigt, als gebruikelijk na de kerkdienst en lunch op zondag. Kosten f 45.

2) 22-24 oktober

Het is erg moeilijk om in een *post-moderne samenleving de goede weg te vinden* tussen een relativisme, dat ieder gelijk geeft en zweemt naar Kaïn's houding: 'ben ik mijns broeders hoeder?' en een wetticisme of fundamentalisme, dat het eigen gelijk absoluut maakt. Die derde weg kan niet gevonden worden zonder het geloof in een alles omvattende Waarheid, die niet klemzet, maar vrij-maakt.

vrijdagavond: bijbelstudie door Greta Rietkerk.

zaterdagmorgen 10.30 uur: 'The American Hour' by Os Guinness, door Timon Ramaker.

zaterdagmiddag 15.00 uur: 'Zijn alle mensen gelijk?' Over tolerantie, door Roel Kuiper.

zondag 11.00 uur: Samenkomst o.l.v. Wim Rietkerk.

3) 26-28 november

De toekomst volgens de priester en volgens de nar.

In beeld en geluid brengt de mens van vandaag tot uitdrukking welke gevoelens hij heeft t.o.v. de toekomst: angst, maar ook zorgeloosheid.

Dogmatische zekerheid tegenover cynisme.

Waar staan wij? (Wij nodigen vooral ook musici uit om in dit weekend mee te doen en op de vleugel ten gehore te brengen, wat er deze zomer nog niet helemaal uit kwam).

vrijdagavond: bijbelstudie door Ken Wiering.

zaterdagmorgen 10.30 uur:

'Welke beelden geeft de bijbel voor onze toekomst?' door Wim Rietkerk.

zaterdagmiddag 15.00 uur:

'De priester en de nar' Timon Ramaker en Chris de Jong.

zaterdagavond: Muziekavond.

zondag 11.00 uur: Samenkomst o.l.v. Wim Rietkerk.

4) 24-26 december

Dit jaar zijn wij open gedurende de *Kerstdagen* voor ieder, die juist in die dagen naar warmte en naar waarheid zoekt.

We beginnen, zoals alle weekends op vrijdagavond 20.00 uur en eindigen weer na de lunch op zondag.

Omdat zaterdag eerste kerstdag is, zijn er geen lezingen, maar wel vieringen en muziek.

Alle weekends kosten f 50 en voor wie een normaal inkomen heeft f 65.

Slaapzak meenemen.

Informele weekends

Op 18 september, 2 oktober, 13 november en 11 december is ons huis open voor gasten, die een weekend willen gebruiken voor bezinning en verdieping.

Wij hebben op het eind van de zaterdagmiddag en aan het begin van de avond een tijd van vrije discussie. Opgeven: 03449-1914 en 030-316944.

Adres I'Abri in Eck-en-Wiel:

Huize Kortenhoeve, Burg. Verbrughweg 40, 4024 HR Eck en Wiel, tel. 03449-1914.

LET OP! De laatste bus gaat uit Rhenen (richting Tiel) om ong. 19.00 uur en uit Tiel (richting Rhenen) om ong. 18.30 uur.

Ds. M.R. van den Berg

Met ingang van 6 sept. is het adres van ds. M.R. van den Berg: Hora Siccamasingel 48a, 9721 HP Groningen, tel. 050-274917.



Onder andere(n)

De Wittenberg

Het bestuur van de Stichting Reformatorische Bijbelschool deelt met dankbaarheid mee, dat de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen op 13 juli 1993 de Stichting Reformatorische Bijbelschool heeft aangewezen als bevoegd om een HBO-diploma uit te reiken aan degenen die de opleiding tot godsdienstleraar voortgezet onderwijs van de tweede graad voltijd aan De Wittenberg te Zeist met goed gevolg hebben afgerond.

Hierdoor wordt het voor de betreffende studenten mogelijk in aanmerking te komen voor studiefinanciering en zal ook voldaan kunnen worden aan de kerkelijke eisen van de erkende HBO-opleiding voor kerkelijke medewerkers.

Daarmee is de Wittenberg de enige erkende reformatorische dagopleiding op dit terrein.

Behalve een vierjarige HBO-opleiding heeft De Wittenberg een Algemeen Vormingsjaar, een Opleidingsjaar Zending en Evangelisatie en een aantal korte avondkursussen.

De Wittenberg, christelijke hogeschool en toerustingscentrum, uitgaande van de Stichting Reformatorische Bijbelschool, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist (03404-24166).

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

8-10 okt.	N.G.J. Bijbelstudieweekend
6 nov.	Landelijke ouderlingen-konferentie te Driebergen
6 nov.	Centrale Diaconale Conferentie te Dronten
19-21 nov.	N.G.J. Bijbelstudieweekend

1994

12 mrt.	Landelijke Vergadering Apeldoorn
16 april	Landelijke Ontmoetingsdag Barneveld



Hoe lieflijk zijn Uw woningen, o HERE der Heerscharen!
Mijn ziel verlangt, ja smacht naar de voorhoven des HEREN;
mijn h rt en mijn vlees jubelen tot de levende God.
HERE der heerscharen,
welzalig de mens die op U vertrouwt.

Psalm 84:2, 3 en 13

Zij vertrouwde op haar HERE en Verlosser en zij leefde in de verwachting van de terugkomst van Jezus Christus en het eeuwige leven.

De HERE heeft tot Zich geroepen

JUDITH ANN PETERSON

Fitchburg (U.S.A.) 10 december 1936 Amsterdam 15 augustus 1993

Warren Township (U.S.A.): M. Bishop-Peterson
J. Bishop
Scott
Keith

Na een dienst van Woord en Gebed, geleid door Ds. G.J. Swarts (Nederlands Gereformeerde Kerk) en Revd. K. Shill (Christ Church Amsterdam), is Judy op donderdag 19 augustus 1993 begraven op de begraafplaats Zorgvlied te Amsterdam.

Correspondentie-adres namens de familie:
W.K. Vos (exec.-test.)
Wittgensteinlaan 347
1062 KJ Amsterdam

Met ontroering hebben wij kennis genomen van het zo plotseling overlijden van de penningmeester van onze commissie

GERHARD JACOBUS BONDER

Trooste en sterke de Heere zijn vrouw en kinderen in dit verlies.

Namens de gezamenlijke besturen van:

Chr. Ger. Comm. Mil. Buitenland	Ned. Ger. Cogma
drs. H.J. Selderhuis, voorz.	ds. J. Goudzwaard, voorz.
H. Westra, secr.	H.J. Bosch, secr.

Enschede, 17 augustus 1993

De Elisabethbode:



blad met een hart,
het hart van het evangelie!

STICHTING ELISABETHBODE
RUURLO

Postbus 2 – 7260 AA Ruurlo
Telefoon 05735-2233

De Elisabethbode, nu in de vernieuwde uitvoering. Ontdek zelf hoe goed het voor uw dagelijks leven is dit weekblad zelf te lezen en te laten lezen.

Graag zenden wij u een proefnummer toe.

NB: een heel jaar lang elke week een EB voor maar f 27,00.

Huizinga in Heerenveen leest het Nederlands Dagblad:



Nederlands Dagblad
Gereformeerd gezinsblad

De krantenjongen is een vroege gast: de brievenbus kleppert als de wekker rinkelt. Een nieuwe dag begint. In Heerenveen pakt de heer Huizinga de krant erbij: het Nederlands Dagblad voor zo'n dag als vandaag.

"Ik ben echt een lezer, dus ik lees veel kranten. Maar uiteindelijk kies ik voor het ND. Ook om z'n kerkelijk nieuws natuurlijk, want in geen andere krant kan ik dat zo zorgvuldig volgen. Maar het is vooral de stijl van journalistiek bedrijven: betrouwbaar en bondig. Die krant maakt tenminste keuzes; dat helpt je om bewust in het leven te staan. Daarom vind ik het echt een krant voor het gezin."



Bewust in de bus

Een krant leer je al lezend pas kennen. Daarom neem ik een proefabonnement op het ND: vier weken thuisbezorgd voor maar 14,-. Ik betaal pas als ik een acceptgiro heb ontvangen.

NAAM _____ ADRES _____

POSTCODE _____ WOONPLAATS _____

TELEFOON _____

Stuur deze coupon in een envelop naar het Nederlands Dagblad.
Antwoordnummer 1004,
3770 VB Barneveld.
Een postzegel is niet nodig.
Of bel voor een proefabonnement:
03420-10720.